Cumhuriyet

29 EKİM 1984

SİYASET 84

PARASIZ EK 43

CIA'NIN KANAAT NOTLARI 8/9

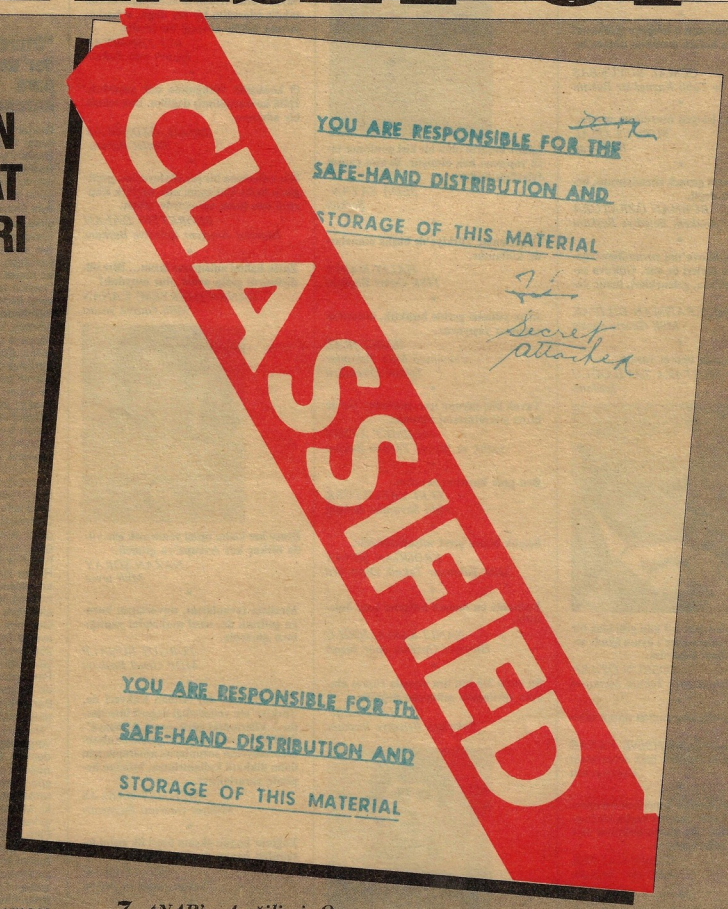

4 *Tutanaklarda Arıkan'ın konuşması*
5 *Millete layık milletvekili sayısı.*
6 *HP: Yeni otel darbesi?*
Oh, Turkish youth!
7 *ANAP'ın 4 eğilimi: O lafı hafızadan silin*
10 *Fransa, Ortadoğu'da başrol mü istiyor?*
11 *Orta Amerikalı mülteciler ABD'de*
12 *Bask dağların ardında*
15 *Anket'te Aydın Gürkan*
16 *Cezayir Kurtuluş Savaşı 30 yaşında*

İNCİR ÇEKİRDEĞİ

Şimdi elinizi vicdanınıza koyup erkekçe söyleyin, yukarıdaki başlık güzel değil mi?

ALTAN ERBULAK
Milliyet Gazetesi yazarı

•

Böyle bir yatırımın o bölgeye (Gökova) gelmesinden halkın memnun olması lazım.

CEMAL BÜYÜKBAŞ
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı

•

Ne yapalım, isteyen oturmasın orada.

TURGUT ÖZAL
Başbakan

•

Ben bu konuya girmek istemiyorum, benim bölgem değil.

BURHAN ÖZFATURA
İzmir Anakent Belediye Başkanı

•

Ne var ki, Gökova'nın savunulması gereken başka şeyleri de var. Gökova sakinlerinin ahlakı, gelenekleri, inanç yapısı...

ABDURRAHMAN DİLİPAK
Milli Gazete yazarı

•

Benim kanımda ticaret vardır.

MUSTAFA TAVİLOĞLU
İşadamı

Göreve başladığım 2-3 gün gibi kısa bir süre içinde Galatasaray'ı uyum içinde sahaya çıkarmayı başardık.

COŞKUN ÖZARI
Galatasaray Teknik Menajeri

•

Halı dokumadığımız zaman sıkıntı tutuyor bizi.

MUHSİNE YAKAR
25 milyonluk ipek seccadenin dokuyucusu

•

Ben tüm yaşamımda Amerikan basınında Reagan kadar tutulan başka bir başkan görmedim. Bu olayın nedenini hiçbir zaman anlayamadım.

JIMMY CARTER
ABD eski Başkanı

•

Parçalanmıştır kendini unutan insan. Kendini unutan insan, kendisinde parçalanmıştır. Dağıtmıştır kendisini. Kapalı tutamamıştır kafesini. Ruhunu uçurmuş, insanlığını elden kaçırmıştır. Bütünlük kalmamıştır kendisinde. Güç, kuvvet aranmamalıdır bünyesinde.

SADIK ÖZARSLAN
Milli Gazete yazarı

İşinde başarılı olan bir kişi gönlünce tatil yapmayı hak etmiştir. Benim yaşam felsefem budur.

SEDA SAYAN
Şarkıcı

•

Örgütlenme Türkiye'de başka manalarda kullanılır.

HALİT NARİN
TİSK Genel Başkanı

•

Altın yılımızı geride bıraktık, uranyum çağımızı yaşıyoruz.

İSMET IRAZ
Tekvando Milli Takımlar Teknik Direktörü

•

Tavuk bile suyunu içer, şükreder. Siz de biraz şükretmesini öğrenin.

MEHMET AYDIN
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı

•

Ben gece hayatını severim.

ZEKİ YAVUZTÜRK
Milli Savunma Bakanı

•

Selçuk bizim şeref misafirimizdir.

ERDOĞAN ŞENAY
Milli Takımlar Teknik Direktörü

•

Futbolda en önemli bölgeler kale önleridir.

SANLI SARIALİOĞLU
Hürriyet Gazetesi spor yazarı

•

Şu anda 3-5 bin lira dışında rüşvet olayına rastlamak mümkün değildir.

NACİ EKŞİ
Bakırköy Belediye Başkanı

Golleri Galatasaray için attım.

TARIK HOCİÇ
Sarıyer futbolcusu

Katsayı toto oynayalım mı?

VURAL ARIKAN
Maliye ve Gümrük "eski" Bakanı

•

Sayın Vural Arıkan'ın konuşması benim takdir edeceğim bir şey değil, o başkalarının takdir edeceği bir şeydir.

ALİ TANRIYAR
İçişleri eski Bakanı

•

O konuşma olduğunda çok şaşırdım. Hâlâ kavrayabilmiş değilim. Ben teknik bir adamım.

İSMAİL ÖZDAĞLAR
Devlet Bakanı

•

Size enteresan bir şey söyleyeyim, geçtiğimiz hafta Unkapanı'nda Atatürk Köprüsü'nde balık tutuyordu millet.

BEDRETTİN DALAN
İstanbul Anakent Belediye Başkanı

•

Zaten halimi anlamanız lazım... Bize bildirilseydi gidip artist olur muyduk?

CANAN (MERYEM) CANAN
Milli Gazete yazarı

Bence her kadın tipini yenilemek için yılda birkaç kez Avrupa'ya gitmeli.

NAZAN ŞORAY
Milli teyze

•

Meclisin tavanlarını, duvarlarını buraya getirsek de, nasıl muhalefet yaptığımızı görseniz.

TURGUT SUNALP
MDP Genel Başkanı

•

Uğur Dündar da, Adnan Kahveci de, Türkiye'nin yetiştirdiği değerli insanlardır... Ellerindeki gücü, gerek Almanya'daki Türk çocuklarının, gerekse yabancı sermayenin sorunlarını anlatmak için daha dikkatli kullanırlarsa, bundan hepimiz yararlanırız.

MEHMET BARLAS
Milliyet Gazetesi Başyazarı

•

Yağmur bugün akşam üzeri ilk çişini tesadüfen benim üzerime yaptı.

ŞENAY ÜLKÜ
Türkân Şoray'ın yeğeni

•

Sözüm meclisten dışarı, memleketimizde hayvandan bol şey yok.

GÜNGÖR YERDEŞ
Bulvar Gazetesi yazarı

•

Herkes para harcıyor.

EKREM PAKDEMİRLİ
Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarı

haftanın portresi

"Oturduğu Yer"den para kazanmak

Rainer Barzel, perşembe gününe kadar Federal Almanya'nın Parlamento Başkanı'ydı. Ülkesinin Devlet Başkanlığı'ndan sonra en yüksek, en onurlu makamının sahibi, perşembe günü istifasını verirken, bu görevinden ayrı ölçüde onurla ayrılmıyordu. Flick şirketinden 1 milyon 700 bin mark rüşvet almakla suçlanıyordu. Ama bu işin sadece bir yüzüydü. Aslında savcılığın vardığı sonuç, Barzel'in daha az rüşvet aldığı, karşılığında bir de "naylon fatura" vererek Flick şirketinin vergi kaçırmasına alet olduğu biçimindeydi. Bu eski politikacı, neler görmüş, neler geçirmişti. 1924 yılında dünyaya gözünü açtığı sırada insanlık tarihin gördüğü en büyük enflasyon Almanya'da at koşturuyor, normal bir ailenin geçimi bile milyonlarca mark ile ancak mümkün oluyordu. Sonra kendisi açısından olaysız geçen faşizm dönemi ve dünya savaşına asker olarak katılması vardı. Barzel hukuk dalında doktora da yaptıktan sonra avukatlık mesleğine atılmıştı. Bir gün kendisinin iyi avukatlara ihtiyaç duyacağını o zaman daha bilemezdi tabii. Politikaya atıldı, hızla yükseldi. 1960'ların sonlarında Hıristiyan Demokrat Parti'nin başkanlığına bile geldi. Ama Helmut Kohl adındaki bir genci tercih edenler vardı. Örneğin Karl Friedrich Flick. 1973 yılında Rainer Barzel parti liderliğini genç arkadaşına "gönüllü" olarak bıraktığında, gönlünün nasıl alındığını pek az kişi biliyordu. Geçimini sağlamak için Frankfurt'taki avukat Dr. Paul'un yanına girdi. Yılda 250 bin mark (35 milyon lira). Bu yetenekli yardımcıya sahip avukat Paul, yılda 250 bin mark ödeyen bir de müşteri buldu: Flick holdingi. Barzel'in Paul avukatlık şirketindeki görevi açığa çıktığında, "Ne yani, çalışmak, para kazanmak, vergi ödemek yasak değil ya?" demişti. Bir de Barzel'in iki makam otosu vardı. Gümüş renkli bir spor Mercedes ona aitti. Bir de mavi renkli lüks 280 modeli Mercedes vardı ki, Mercedes'i üreten Daimler-Benz şirketi adına kayıtlıydı. Bu şirkete de Flick hissedardı. Her şeye rağmen Flick ile aradığı mutluluğu da bulamadı. 1973'te işçilere sosyal yardımların arttırılmasını savunduğu zaman Flick'in Genel Müdürü Brauchitsch günlüğüne şu notu düşmüştü: "Barzel'in ipini biraz daha sıkı tutmalıyız." Şimdi işlerin kimin elinde olduğu meydanda. Henüz birkaç gün önce Barzel, 1973'teki o önemli anlaşmanın aktörü Helmut Kohl'un kendisini defterden sildiğini öğrenmişti. Ve kükremişti: "Beni desteklemezlerse görürler." Bakalım görecekler mi?

haftanın fotoromanı

İstanbul Valisi Nevzat Ayaz - Sağlık-Sosyal Yardım Bakanı Mehmet Aydın - eşi Sabahat Aydın - huzurevi yaptıran hayırsever yurttaş Semiha Şakir - İstanbul Anakent Belediye Başkanı Bedrettin Dalan

Fotoğraf: ASİYE UYSAL

dünya kulisi

HİNDİSTAN

Metronun üstünde yolculuk yok

Hindistan halkı bugünlerde bir olayın hazırlığı içinde. Olay yeni bir metronun açılması. İlk bölümü bu ay açılacak Kalküta metrosunun kullanım talimatnamesine göre, sarhoşların, sigara içenlerin ve gösterişlerin metodan yararlanması söz konusu olamayacak. Otobüsün tepesine çıkarak bedava yolculuk yapma metodu, metroda kullanılamayacak. Yolcular metroda sadece küçük çanta şemsiye ve el çantası taşıyabilecekler. Ayrıca önüne gelen yere tükürülmeyecek; bu iş için özel olarak hazırlanmış kaplar kullanılacak.

İTALYA

Memurlar ne yapar?

İtalya'da memurların günlük çalışma süresi 6 saat 38 dakika olarak bilinıyor. Oysa incelemeler memurların günde ortalama 4 saat 20 dakikadan fazla çalışmadıklarını gösteriyor. Memurların çoğu işlerine geç gelip erken gidiyorlar, gün boyunca verdikleri sayısız kahve molası nedeniyle de çalışma süresi epey kısalıyor. Bir kısmı da sabah işe geldikten hemen sonra kişisel nedenlerle işyerinden ayrılıyorlar ve kapanma saatinden ancak birkaç dakika önce dönüyorlar. Geçtiğimiz ay Maliye Bakanlığı bu memurlara bir muhtıra vererek işlerine bütün gün devam etmelerini istedi. Kişisel nedenlerle işyerinden ayrılınması durumunda da amirlerden yazılı bir izin belgesi alınması isteniyordu. Muhtıraya Maliye Bakanlığı'ndaki memurlardan gelen tepki çok şaşırtıcıydı. Her zaman son derece soğukkanlı olan bu bürokratlar geceyarısı Maliye Bakanı Giovanni Goria'nın bürosunun önünde ***"Goria, Goria, seni işten atacağız!"*** *diye bağırıştılar.*

İNGİLTERE

Tahtın varisine Fransızca isim

*İngiliz Kraliyet ailesinin en genç üyesine verilen isim birçok Muhafazakâr Parti üyesini rahatsız ediyor. Muhafazâkar Parti üyeleri, küçük Prens'e verilen "**Henry**" isminin Fransızca olduğunu, buna karşılık "**Harry**"nin daha uygun bir isim olduğunu savunuyorlar. Fransa Devlet Başkanı Mitterrand'ın İngiltere'ye geleceği gün birçok muhafazakâr üye Kraliyet Sarayı'na giderek, Prens'in Henry değil Harry ismiyle vaftiz edilmesini istedi. Aslında Prens'e, Prenses Diana ve Prens Charles tarafından Harry ismi verilmişti, ama Prens resmi olarak Henry adını taşıyor. Muhafazakâr milletvekillerinden Harry Greenway, "**Henry**" adının bir prense yakışmadığını, buna karşılık Harry'nin mağrur, güçlü, atılgan ve cesur bir insanın ismi olduğunu, kısacası İngiltere'nin şanına yakıştığını savunuyor.*

ÇİN

Geciken itibar

Çinli politikacı ve tarihçi-yazar Vu Han'a itibarı ölümünden tam onbeş yıl sonra iade edildi. Komünist Parti ve hükümet yetkilileri geçen hafta bir araya gelerek Vu Han'ı ölümünün 15. ve doğumunun 75. yıldönümünde andılar. Aslında Vu Han'ın itibarı 1978'de Mao'nun ölümünden ve Deng Siyao Ping'in yükselişinden sonra iade edilmişti. Ancak bu çok sönük bir şekilde gerçekleştirilmişti. Pekin Belediye Başkan Yardımcılığı'nı yapan Vu Han, 1966 yılında tasfiye edilmiş ve ***"Dörtlü Çete"*** *tarafından* ***"döneklikle"*** *suçlanarak hapse atılmıştı. Vu Han'ın başına* ***"Görevden Alınan Hai Rui"*** *oyununu yazdığı için dert açılmıştı. Bu oyunda bir görevli namuslu eleştiride bulunduğu için zorba bir imparator tarafından görevinden alınıyor. Oyun aslında 1959'da Savunma Bakanı Peng Dehuai'yi görevinden alan Mao'ya yönelik.*

TBMM tutanaklarından

Çanak aynı, hepsi o çanağın içinde

23 Ekim 1984

Ankara — TBMM göreve başladığından bu yana ilk kez bu kadar yoğun ve gerilimli bir gün yaşadı geçen hafta. Bakanlar arasında çatışmanın meclise bu şekilde yansıması Cumhuriyet tarihinde bu boyutlardaki bir örneği pek görülmemiş bir olaydı. TBMM'de 23 ekim günü yaşananların ekseninde o günün Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan'ın konuşması bulunuyordu. Yerimiz elverdiğince aktarıyoruz.

MALİYE VE GÜMRÜK BAKANI VURAL ARIKAN (İzmir) — **Sayın Başkan, değerli milletvekilleri: Gümrük olayları Cumhuriyet kuruldu**ğ**undan beri tükenmez kalem gibi bir şey, bitmiyor bir tüfek. (....)**

Biliyorsunuz, ben bu kürsüde yemin ettiğim zaman, yalan söylememeye, hiçbir şeyi saklamamaya and içtim. (ANAP sıralarından **"bravo"** sesleri, alkışlar). (....)

1983 yılının aralık ayında bir kararname çıktı. Bu kararname 1983 yılında müşterek kararla tayin edilecek olanların dışındakilerin atama yetkisini Bakan'a veriyor. Yani şimdi ben tayin edeceğim. Kimi tayin edeceğim? Muhafaza memurunu, müdürü, bölge âmirini, kısım âmirini. Ama kimseyi tanımıyorum. O halde ne yapacaksınız? Çünkü yönetmelikleri de yok. Hemen bir atama komisyonu oluşturdum. Atama komisyonunda kimler var? Gümrüğün özelliğinden ötürü Teftiş Kurulu Başkanı var, Personel Dairesi Başkanı var; eğer gümrük idaresinden geliyorsa tayin edilecek kişi, Gümrükler Genel Müdürü var. Muhafazadan kaynaklanıyorsa o zaman Muhafaza Genel Müdürü var. Bunların seçtiklerinin onayını kim yapsın? 5'le 15'inci arasında müsteşar muavini yapsın, 4'le 2 arasında müsteşar yapsın; eğer atanacak kişi 1'inci derecede ise onu da Bakan yapsın dedim ve usul böyle olmuştur ve benim zamanı idaremde hiçbir zaman dışarıdan bir kişi gümrük idaresine, Kapıkule'ye tayin edilmiş değildir. Hepsi, ya Yeşilköy'de görev yapandır, ya Adana'da görev yapandır, ya Habur'da görev yapan kişidir. Dışarıdan atama yoktur.

Şimdi siz, Yeşilköy'de adam görev yaparken onu suçlamıyorsunuz, ama siz bu adamı Kapıkule'ye görevlendirdiğiniz zaman o adamın kişiliğinde suçluluk arıyorsunuz. Bu mümkün değildir. Suçluluk, ancak olaya elkoyduğunuz zaman söz konusu olabilir. Olaya el koymadan çalışan memurları suçlamak da mümkün değildir. Hukukun genel ilkesi ve genel kuralı da budur. Atamalara böylece değinditen sonra, Sayın Mesut Yılmaz'ın açıkladığı ve malumlarınız olan konulara geliyorum. Önce Muhafaza'daki bir olay, yani Volkan Otobüsü'nde yakalanan paralar ve dövizler olayı var. Bundan sonra da ikinci operasyon, yani gümrük operasyonu var. Şimdi izin verirseniz o kesime geleceğim.

Ocak ayında Kapıkule'ye gittim. Kapıkule'ye gittiğim zaman üç baş gördüm: Birisi Mülki İdare Âmiri, yani suçsuz görülen Vali Muavini şimdi görevden alınan Ümit Karahan ve O'na bağlı polis. Diğeri Gümrük Başmüdürü ve üçüncüsü ise Gümrük Muhafaza Müdürü. Baktım ki her üçü de çatışma halinde. Döndüm dedim ki: Bunlar beraber olurlarsa her türlü kaçakçılığı yapabilirler; ama satasırlarsa, çarpışırlarsa olaylar olur. Hemen Edirne Valisi'ne gümrük mülki idare âmirini oradan çekmesini ve benim de tasarrufta bulunacağımı ifade ettim. Geldim, Sayın İçişleri Bakanımıza da aynı şeyi söyledim; geldim, Sayın Başbakanımıza da aynı şeyi arz ettim. Fakat bunlar olmadı, olamadı. (HP ve MDP sıralarından "Neden olmadı, niye olmadı" sesleri) **Geleceğim efendim, müsaade buyurun onlara da geliyorum şimdi.**

Nihayet ben, Gümrük Teşkilâtı mensuplarını görevden almaya, görev değişikliği yapmaya mecbur kaldım ve birisini atlonların atlıkları).

İzmit'e verdim: İstanbul'daki Muhafaza Teşkilâtı'nın başında bulunan kişiyi de muavikat görevle Kapıkule'ye verdim.

Vali bir yazı yazdı, bunu falanca kişinin şifahi emri gereğince tebliğ etmem mümkün değildir dedi. (HP sıralarından gürültüler)

Müsaade buyurun, şimdi benim üzerinde durduğum nokta, işte egemen güçlerden birincisi burada çıkıyor, dikkat buyurun. (HP sıralarından **"Kimdir, kimdir"** sesleri) **Müsaade buyurun. Şimdi bir makamı kisi işgal edebilir. Mesela ben Maliye ve Gümrük Bakanı olarak görev yapıyorum, adım Vural Arıkan. Bakanlık karar verdiği zaman bu Maliye Bakanlığı kararıdır, yoksa bu Vural Arıkan'ın kararı değildir. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Karaduman karar verdiği zaman bu Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı'nın kararıdır, yoksa Sayın Karaduman'ın kararı değildir.**

Bu yapılmakla ne yapılmıştır? Bu yapılmakla, olay şahsileştirilmek ve kişileştirilmek istenmiştir. İşte bu kişileştirmekte, şahsileştirmekte, devletin iki uzvunu karşı karşıya getirmekte egemen güç vardır. Olay budur, bu birincisi. (ANAP sıralarından alkışlar).

İkinci olayı anlatıyorum. Bütün olayların geleceğim. İkinci olay, 29 ağustos günü İstanbul'daki Mali Polis Müdürü Yolcu Salonu Müdürü'nü davet ediyor bir olay dolayısıyla. Yolcu Salonu Müdürü mali polise gidiyor. Ne sorgu var, ne sual. Tam 7.5 saat bekletiyor ve sonra kendisi çıkıp gidiyor. İçeride bulunanların bir kısmı diyor ki, efendim, siz çıkamazsınız. Yarın da tatil. Pazartesiye kadar burada kalacaksınız. Bir mali polis müdürü, bir bölge müdürüne bunu yapabiliyor. Nihayet vicdan sahibi bir komiser muavini diyor ki, olmaz böyle saçmalık. Gidin.

Olayı bana haber verdiler. Hemen valiye telefon açtım. Dedim ki, bu nedir? Ademi malumat beyan etti: Haberim yok böyle bir olaydan dedi ve kendisine de intikal ettiriliyor ve tabii basın da olayı patlattı. Sordum, meğer Emniyet Genel Müdürlüğümüz bir teleks çekmiş, bu adamı içeri alın demiş. Yani "davet ediniz" demiş buraya, Emniyet Genel Müdürlüğü. Sonra, Vali'nin beyanı da bu oldu ve teleksi de havale eden kişi, İstanbul Vali Muavinlerinden biri ve "ben görememişim" dedi olayı. Tekrar sordum. "Efendim, 1981 yılında cereyan eden bir elmas olayı dolayısıyla, olaya söz konusu olan sıkıyönetimdir" dediler, "olaya el koyan." Olabilir dedim; fakat sonra elime bir belge geçti. Belge, 13 Eylül 1984 tarihinde, oldukan 14 gün sonra, 251000 numara ile, "acele" kaydıyla, İçişleri Bakanlığı Sayın Müsteşarı Galip Demirel'in imzasıyla Sıkıyönetim Komutanlığı'na yazılıyor yazı. Diyor ki: Bir kişinin bir ifadesi var. O ifadede geçen şöyle, şöyle, şöyle adamlar da var. O adamlar hakkında Sıkıyönetim Kanunu gereğince işlem yapın. Sıkıyönetim Komutanı, 17.9.1984 tarihinde, 984/211 sayılı bir yazı ile aynen şunu söylüyor "İfadeye göre müsnet suç, 1402 sayılı Kanunun 15'inci maddesi şümulüne girmediğinden, ilgili evrak, genel hükümlere göre işlem yapılmak üzere, ilişikte gönderilmiştir" diyor. Bakın, sıkıyönetim, elinin tersiyle itiyor; muamele ne zaman başlıyor? Bunların, teklif ettiğinden 15 gün önce. İşte, egemen gücün bir diğeri, burada görülüyor. (HP ve MDP sıralarından alkışlar).

Bundan bir süre önce, biliyorsunuz, bir holdingin banka hesaplarına İstanbul Mali Polis Müdürü el koydu. Mali Polis Müdürü, banka hesaplarına el koyuyor. Bir bankadaki hesaba el koyabilmek için: Ya mahkeme kararı lazımdır, yahut da icra mercüinin kararı lazımdır, yahut da alakalı kişinin kamuya borcu varsa kamu alacaklısının kararı lazımdır. Yoksa bir polisin, bir polis müdürünün bu türlü el koyabilmesi mümkün değildir. (HP ve MDP sıralarından alkışlar) Çok şükür ki, Sayın Başbakanımız, derhal devreye girdi ve bu egemen gücü de ortadan kaldırdı. (ANAP sıralarından alkışlar) **Olay budur.**

İşte, Türkiye'deki egemen güçler, hukuk kurallarına saygı göstermeyen insanların yaptığı tasarruflardır. (....)

Şimdi Kapıkule'de memurlarla ilgili olaylarımız var. Bu, İçişleri Bakanlığı'nı ilgilendiriyor. Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nı da ilgilendiriyor. O halde yapılacak tahkikat nedir? Yapılacak tahkikat, bu iki bakanlığın işbirliği içerisinde bu tahkikatı sürdürmesidir. Eğer sürdürülmezse, orada da bir bakanlığın diğer bakanlığa karşı egemen gücünü görürsünüz. İşte ben bunun karşısına çıkıyorum. (HP ve MDP sıralarından **"bravo"** sesleri, alkışlar.) (....)

Şimdi burada şunu açıklamak lazım: Bu olaylar olduı; yani memurun nasıl düzenleneceğine, nasıl tahkik edileceğine dair şeyler olunca, benim karşıma hep sıkıyönetim komutanlığıdır, sıkıyönetim komutanlığıdır diye geldi. Hatta ilk görüşmemiz de Emniyet Genel Müdürü ademi malumat beyan etti, bilmiyorum dedi: "Sizi 10 saat bulamadım" dedi. Ben de "bir ülkede bir Emniyet Genel Müdürü nasıl 10 saatte bir bakanı bulamaz, Meclisin açıldığı gün, bu mümkün değildir" dedim. (HP ve MDP sıralarından alkışlar) **Sayın Başbakanımız da katıldılar bu konuya ve dikkat buyurun, Edirne Valiliği bu olaydan sonra bana bir yazı yazdı. "Sıkıyönetim Komutanlığı'nın 10 ve 11 eylül tarihli yazıları gereğince gözaltına alınmıştır" dedi. Valilik makamının yazdığı yazı. Eğer madem ki sıkıyönetimin gözaltına alması 10 eylül, 11 eylüldür, siz polis olarak, emniyet teşkilâtı olarak bu gözaltına almayı ve üstelik bunlar devlet memuru iken nasıl yapabilirsiniz. İşte egemen gücün kendisi bu. Mesela o yazıda gene Edirne Valisi "bütün memurları açığa aldım" diyor; tamam. Biz daha önce açığa almıştık zaten, kendilerini, olay patlak verince. Açığa alınan memurlar arasında İstanbul memuru var. Edirne Valisinin İstanbul memurunu açığa almasının hukuka uygunluğunu takdirlerinize arz ederiz.** (HP ve MDP sıralarından alkışlar) **Eğer bu kişi bunu yapıyorsa egemen gücün ta kendisi sayılır.** (....)

Görevliler Kapıkule'den alındığı zaman biz takviye etmek mecburiyetinde kaldık. Yeşilköy'deki bir gümrük memuruna Kapıkule'ye gitmek üzere vazife verdik. Vazife emrinin kendisine tebelluğ edildiği zaman bayılmış memur. Demek ki, siz o kadar bir tedhiş havası yaratmışsınız. İşte bu tedhiş havasını yaratanlar egemen gücün kendileridirler.

Biz şu dönemde, (11.1.1979'dan, 31.12.1983 tarihine kadar) gümrük idaresinde vazifelerini sulistimalden ötürü görevden almanları tespit ettik. Bunların adedi 170'tir. Benim dönemimde; yani sekiz aylık dönemde benim görevden aldıklarımın sayısı 52'dir. Disiplin Kurulu'na verdiklerimin sayısı 300'leri buldu. Disiplin muamelesi yapıldı ve bu devam ediyor. Binaenaleyh, biz hizmeti devlet memuru olduğu sürece onun haysiyetini rencide etmeksizin hukuki işlemleri yapacağız; ama onun dışında devlet memurlarının haysiyetini de korumak mecburiyetindeyiz. (HP sıralarından alkışlar) (....)

Arkadaşımızın bir sorusuna daha cevap vermek istiyorum. Kurban Bayramından iki gün önce ben bir ihbar aldım, ihbarda sorgulama sırasında eziyet edildiği belirtiliyor; ihbarı telefonla aldım. (....)

Yakınları Edirne Cumhuriyet Savcılığı'na dilekçe vermişler; onun tahkikini istiyorlar.

Gözaltına alınanlar Ankara'ya getirildiklerinde eşleriyle beraber geldiler ve eşleri beni ziyaret etti. O zaman yanımda tesadüfen Muş Milletvekilimiz Alaattin Fırat, Ankara Milletvekilimiz Göksel Kalaycıoğlu ve Büyük Millet Meclisi Başkanvekilimiz Sayın Aras bulunuyorlardı. O arada basın vardı, gelin dedim ve onlar çektikleri eziyetleri ifade ettiler. Ben de bir bant haline getirdim. Allah kısmet ederse yarın Büyük Millet Meclisi Başkanlığımıza o bantı sunacağım.

Üçüncüsü, salıverilenler oldu. Salıverilenlerle de görüşenler oldu. Bunlar da kendilerine eziyet yapıldığını, sorgulama sırasında eziyet yapıldığını ifade ediler. İfade edenler: 33 sene devlete hizmet vermiş bir müsteşar muavini, 26 sene devlete hizmet veren bir genel müdür ve kararnameyle tayin edilen kişiler.

Sayın Başbakanımıza arz ettim. Sayın Başbakanımız da "Meselenin üzerine edidiyetle gidilmesi için talimat verdiklerini" ifade buyurdular. Hatta; "Bunlardan sorumlu olanların - İsimlerini açıklamıyorum - görevden alınacaklarını da bana hem İstanbul'da, hem de dün gece ifade ettiler. O yüzden hukukun üstünlüğü meselesini muhafaza etmemiz lazım gelir. Çünkü anayasanın 38. maddesi bir kimsenin kendi aleyhine delil toplaması için zorlanamayacağını ifade ediyor. Devlet memurları arasında ayrıcalık yapılamayacağını ifade ediyor.

Bakınız, Sayın Yılmaz konuşurken ne söyledi: "Bu olaylara iştirak eden 22 polis vardı ve bir de vali muavini olduğu söyleniyordu" dedi. "Vali muavininin tahkikatını bir mülkiye müfettişine verdik" dedi. "22 tane polisin tahkikatını polis müfettişlerine verdik" dedi. O halde, gümrük memurlarının tahkikatını niye gümrük müfettişlerine vermediniz? (HP ve MDP sıralarından **"bravo"** sesleri, alkışlar). (....)

Olay aynı, çanak aynı, hepsi o çanağın içindeler. Siz o çanaktan alıyorsunuz, bazısını veriyorsunuz bu tarafa.

Anayasanın 129'uncu maddeleri, "Memurlar ve diğer kamu görevlileri hakkında ilgilerini idida edilen suçlardan ötürü ceza kovuşturması açılması, kanunla belirlenen istisnalar dışında, kanunun gösterdiği idari mercün iznine bağlıdır" der. 38'inci madde biliyorsunuz eziyet yapılamayacağını söyler. 10'uncu madde, devlet organları ve memurları arasında ayrıcalık yapılamayacağını söyler. İşte benim bu olayda üzerine varmak istediğim konu budu, yoksa bunların karşısına çıkmak için değil.

Elimizle ateşi tutmayız maşa ile tutarız. Hukuk sistemi budur. Eğer polis, görevliler baskı yapmak isteselerdi ve bana bildirselerdi, bunun hukuki yolunu da hazırlardım. Devlet memuru hüviyetinden çıkarmak suretiyle bunu hatırlardım ve kanunları da ihlal etmezdim. İşte Kapıkule olaylarının mahiyeti bu.

HP'li Hüseyin Avni Güler: Türkiye'de solun birleşmemesi için görevliler var"

Millete layık milletvekili 20'yi geçmez

ERBİL TUŞALP

—Kapıkule gümrük yolsuzluğu ile ilgili TBMM'de yaptığınız konuşmadan sonra iktidarın başına bir gensoru derdi açtınız. Sizce hükümet yolsuzluk olaylarının üstüne gidiyor mu?

GÜLER—Gensoru öngerisi verilmesi kararından sonra, Sayın Başbakanın dediklerine bakarsanız, ortada dert edilecek bir konu olmadığını Başbakanın söyledikleri ile anlamak mümkün. **"Versinler versinler memnun oluruz"** demek yerine, sorunun çözümü için böyle fırsatlardan yararlanılacağını söylemek gerekirdi. Ama ne Sayın Başbakan ne de başında olduğu hükümet yolsuzluk olayları ile gereği gibi uğraşmaktadır. Yolsuzlukla uğraşmak bu iktidarın harcı değildir. Bunun için iktidarın ne kadrosu ne de yeteneği vardır. Yolsuzluk olayları ile uğraşmak iktidarın dünya görüşüne ters düşmektedir.

—Hükümet sözcüsü Devlet Bakanı Sayın Mesut Yılmaz, söylediklerinizin aksini iddia ediyor ve yolsuzluk olaylarının üstüne gidiyoruz diyor.

GÜLER—Ülkemizde maalesef bir kısım insanların diledikleri gibi konuşma özgürlükleri var tabii. Bir kere şunu söyleyeyim: Devlette sürekliliik söz konusudur. Ulusu hükümeti sırasında basına yansıyan birtakım yolsuzluklar olmuş ve zamanın hükümeti Devlet Denetleme Kurulu'nun konuyu incelediğini açıklamıştı. Daha önce de birçok yolsuzluk hikâyesi dinlemiştik. Akla hemen bir soru geliyor: Acaba Sayın Özal "Bunlar benim zamanımdaki olaylar değil" diyerek bu sürekliliği gözardı mı etmiştir ya da acaba Sayın Özal, sadece kendi dönemindeki yolsuzluklarla mı uğraşmaktadır? Yolsuzluklarla uğraşılmasında Türk siyasi hayatında örnek alınacak devlet adamları vardır. 1940'ları hatırlayın, Sayın Suat Hayri Ürgüplü'nün Gümrük ve Tekel Bakanlığı döneminde karşılaştığı ithamları hatırlayın. Ürgüplü ne yapmıştı? Mecliste kendisinin Yüce Divan'a sevkini istemiş ve sonunda aklanmıştı. Devlet adamlığı budur işte. Yolsuzluklara uğraşılıyor diyebilmek için önce devralınan yolsuzluk olaylarının araştırılıp sonuçlandırılması gerekir ki, hükümet inandırıcı olsun.

"Özal'ın emriyle parmak kaldıranlar"

—Devralınan yolsuzluklardan bildikleriniz var mı?

GÜLER—Sadece benim değil, herkesin bildiği şeyler bunlar. Lockheed dosyası ne oldu? ITT yolsuzlukları ne oldu? Müftetiş **Savaş Özdoğan** ve **Nadir Elibol**'un hazırladıkları soruşturma dosyası ile Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı 4 Numaralı Askeri Mahkemesi'nin hakkında suç duyurusu yaptığı eski Gümrük Bakanı hakkındaki işlemin ne olduğunu sormak, sanırım vergisini ödeyen her yurttaşın hakkıdır. Ama biz bunların ele alınmasını isterken, bunlara rahmet okutacak yeni yolsuzluk olayları oluyor. İktidar zaman yitirmeden hiç olmazsa yeni yolsuzluk olayları üzerine gitmeli.

—Yolsuzluklarla, sizce nasıl mücadele edilir.?

GÜLER—Türkiye'de yolsuzluklarla uğraşmak için reform yapmak yetmez. Bu bir devrim işidir. Bütün bunların üzerine gidebilmek için parlamentoda, bürokraside devrim gerekli. Devrim dedimse, yanlış anlaşılmasın, bir halk ayaklanması filan değil, devrim demekten amacım. Demokrasi kuralları içinde, yasalar içinde bir devrim gerekli. Biz aslında böyle bir devrimin sahibi kuşaklarız. Kemalist bir devrimin sahibiyiz.

Türkiye'de yönetimin bütünü parlamentodan etkilenir. Cumhurbaşkanından genel müdürlere kadar tüm yönetim bir üzüm salkımı gibi aşağı doğru sarkar. Devletin yapılanmasını bence parlamento oluşturur. Ama gelin görün ki, bugün şikâyet devlettedir. Devlet sektöründen millet şikâyetçidir. O halde bizim parlamenterler olarak bu düzeni değiştirmemiz lâzım. Ama bu düzenin değiştirilmesi keyfiyetinin gerilerde kaldığına ilişin hâkim bir görüş var. Bu düzeni değiştireceğiz diyerek yola çıkan siyasi görüşlerin bugün TBMM'de temsil edildiğini söylemek bile çok güç. Çünkü bugünkü partiler parti değil. Birer milletvekili seçtirme kulübü gibi hüviyetleri vardır.

—Haksızlık etmiyor musunuz 399 milletvekiline?

GÜLER—Hayır, bugün bir tanrısal terazi 399 milletvekilinin tartısını yapsa, Türk halkına layık milletvekili sayısının 20'yi geçmeyeceği görülür.

—Kapıkule gümrük olayıyla ilgili, TBMM kürsüsünden söylediklerinizin dışında başka bilginiz var mı?

GÜLER—Var, ama sanırım siz kullanamazsınız. Örneğin bir bantın dinlenmesi için Genel Kurul'da oylama yapılmasını isteyecektim. Ama Sayın Başkan konuşmamı bir-iki dakika daha uzatmamı uygun görmedi.

—Ne bantı?

GÜLER—Ses bantı. Soruşturmanın yapılması sırasında yapılan bir ses kaydı. Bu bantta ne olduğunu bir kenara bırakıp Sayın Maliye ve Gümrük Bakanı'na bir soru sormak istiyorum. Sayın Arıkan'ın soruşturmaların hukuk devleti kuralları içinde kalınarak yapılmasını istemesi kadar doğal bir şey yok. Ama daha önce TBMM'den birçok kere insan hakları ile ilgili konular dile getirildi. Arıkan, bu konuşmalara tanık oldu. Olmadıysa bu konuşmalar Meclis tutanaklarına tek sözcük atlamadan noktası virgülüne kadar geçti. Kendi müsteşar yardımcısının insan hakları var da, insan hakları ihlali konusuna muhatap olan öteki yurttaşlarımızın bu tür hakları yok mu? Bence bu olayın araştırılması gereken perde arkası, bakanın bu davranışı olmalıdır. Kendi müsteşar yardımcısına yapıldığı iddia edilen insanlık dışı davranışlara karşı çıkıp ötekilere aldırış etmemek çok garip doğrusu.

—Efendim biraz önce Türk halkına layık milletvekili sayısından söz ettiniz. Tanrısal terazi meselesi.

GÜLER—Maalesef benim kanaatim bu. Çünkü ben ulusal iradenin Millet Meclisine yansımadığı kanaatindeyim. Politikacıların kendi aralarındaki sohbetlerine hiç tanık olundunuz mu bilmem. Birçoğu da benimle aynı fikirdedir. Ulusal iradenin tecelli etmediğini söylerler, ama onların nedenleri ile benim nedenlerim ayrı ayrıdır. Onlar halkın geri olduğunu, çıkarına düşkün olduğunu ve bu nedenle de vekilini seçmesinin bilincinde olmadığını söylerler. Ben, **'kebap ismarlayana oy veriyorlar, çay ismarlayana oy veriyorlar"** diyen milletvekiline bile rastladım. Ama bunları açık açık dile getirmekten korkarlar. Çünkü bir daha seçilmemek korkusu sarmış yüreklerini.

—Peki, siz söyleyebiliyor musunuz bunları seçmeninize?

GÜLER—İşte, şimdi size söyliyorum. Daha önce de seçmenlerimin yüzlerine **"Siz seçmesini bilmiyorsunuz"** dedim.

—Nasıl bilmiyorlar?

GÜLER—Siyasetin serbest bırakılmasından sonra yönetimin bir MDP iktidarından yana olduğunu bugün artık herkes biliyor. Neticede o günkü yönetimin hiç istemediği bir parti, ANAP iktidara geldi. En istediği parti de parlamentoda en sona geçti. Demek ki, hata yapıldı. Özal'ın iktidar olması hataların en büyüğü idi, yapıldı. Ben Özal'ın iki yıl daha iktidarda kalmasını istiyorum. Halkın bundan çekeceği izdırabı bilerek istiyorum bunu. Çünkü Özal'ın, iki yıl daha iktidarda kalırsa, bu ülkede kalamayacağını biliyorum.

—Partinizdeki son gelişmelerle söyleşiyi bitirelim isterseniz?

GÜLER—Partimde bir süre önce gerçekleştirilen bir operasyonla yönetim el değiştirdi. Benim partimdeki sancıların boyutları küçük değil. Aksine çok büyüktür ve partim bölünecektir. Bu kaçınılmazdır. Tarihin bu akışını değiştirmeye kimsenin gücü yetmeyecektir ve HP demokratik sol görüşlü insanların elinde kalacaktır. Ben Sayın Necdet Calp'in HP'yi ileriye götürebileceğine inanmıyorum.

—Tüzük suçu işliyorsunuz, farkında mısınız?

GÜLER—Evet, suç işliyorum, doğru, çünkü size şimdi söylediklerimi açık açık her yerde söylüyorum. Sayın Calp'in 3 eylül akşamı bir evde parti sorunlarını görüşüyorduk ve Calp bana, **"Ben sizleri birbirinizle vuruşturarak hedefime ulaşacağım"** dedi. O da suç işledi. Dedeman Otel'indeki son toplantıda bunları tüm partililerin önünde söyledim. Calp'in sesi çıkmadı. Calp partiyi bölüyor. İnancım o ki, Türkiye'de solun birleşmemesi için görevli bazı kimseler var. Benim partimde de öteki partilerde de var.

Not: Bu konuşma, İçişleri Bakanı Ali Tanrıyar'ın istifa etmesi ve Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan'ın görevinden alınmasından önce yapılmıştır.

Yasa önerinizi grup onayladı mı ki geliyorsunuz?

Komisyonun bu yaptığı hangi maddeye sığar?

RAFET GENÇ

Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Komisyonların nasıl çalıştığına ilişkin çok madde var. Bu maddelerin hiçbirinde komisyonların **"bir grup adına çalışacağı"** yazılı değil. Tam aksine, TBMM adına görev yapacağı yazılı. Oysa ANAP iktidarında komisyon başkanları başka havalar içinde. Milli Eğitim Komisyonu Başkanı **Kemal Or,** ek sınav hakkı ile ilgili yasa önerisi için başına şu demeci veriyordu:

"Sayın Özdemir (Elazığ milletvekili Mehmet Özdemir), Meclis Grup Yönetim Kurulu'nun muvafakatını almadan, ek sınav hakkındaki yasa önerisini başkanlığa sunmuştur. Bunu bilmediğini beyan etmiştir. Şimdi konu ANAP TBMM Grubu'na götürülecek, orada alınacak karar doğrultusunda ya öneri geri alınacak ya da karşılıklı anlaşma sağlanarak öneri komisyona verilecek. Ancak Sayın Özdemir önerisinde ısrarlı olursa ve komisyona gönderirse gereken yapılır."

ANAP'lı komisyon başkanı içtüzüğün hiçbir maddesine sığmayan bu görüşlerini açıkça gazetelere geçiriyordu. Elbette iktidar partisinin çoğunluğu ile oluşan bir komisyon, iktidarın yasa tasarı ve önerilerini yasalaştırmak ister. Ama bir milletvekiline **"yasa önerini önce gruptan geçir, sonra getir"** denmesini gerektirecek bir içtüzük maddesi yok. Bir partinin milletvekillerinin Meclisteki çalışmalarını **"grup iç yönetmeliği"** ile düzenlemesi doğal bir harekettir. Ve şimdiye kadar böyle olagelmiştir.

Komisyon başkanlarının kimden gelirse gelsin, kendine verilen yasa önerilerini **"Git başka yerde onaylat, ondan sonra bana getir"** diye geri çevirmesi veya bunu **"ima"** etmesi son derece tüzük dışı, keyfi bir hareket gibi görünüyor.

Milletvekilleri komisyonlara verilen yasa önerilerini gündeme aldırtmak için o kadar ter dökürler ki görseniz şaşarsınız. Durum birkaç kez Meclis Başkanı **Necmettin Karaduman**'a iletildiği için, bu konuda toplantılar düzenleniyor. Başkan Karaduman komisyon başkanlarını iki kez makamında toplayarak ellerindeki işleri bitirmek için gündem düzenlemeye çalışıyor.

Bir üyenin dediği gibi, **"Komisyonların Millet Meclisi adına görev yapmaları"** gerekiyor, yoksa **"ANAP grubuna hitap eden çalışma"** yapması gerekiyor.

Komisyonların yasa önerilerini istediği zaman gündeme koydukları iddialarının yanı sıra başka ilginç görüşmeler de yaptıkları bildirildi. Örneğin Dışişleri Komisyonu'nda geçenlerde MDP'li **Kâmran İnan,** ABD gezisinden dönen Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun bilgi vermesini istiyor. Aradan bir süre geçtikten sonra Komisyon Başkanı **Fethi Çelikbaş**'ın Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun ABD gezi notlarını teksir edip üyelere dağıtacağı haberi geliyor. Tam Dışişleri Bakanı Vahit Halefoğlu'nun **"gezi notları"** teksir edilip dağıtılacakken, araya Kâmran İnan giriyor ve **"Olmaz böyle saçma şey, bir komisyon, bakanı davet ettiği zaman gelir, bilgi verir, burası tuhafiyeci dükkânı mı, gömlek bulamadık, pantolon verelim mi diye geçiştirilsin?"** diye kıyameti koparınca, işin rengi değişiyor.

Şimdi Dışişleri Komisyonu'nda bakan bekleniyor...

Calp ve HP'si
Bir otel darbesi daha mı?

Bir otel odası toplantısıyla yönetimi ele geçiren Calp'in kısa sürede ya yeni bir otel darbesi yapması gerekecek, ya da böyle bir darbeye karşı kendini savunması. Halkçı Parti Genel Başkanı parti içi politikada hızlı adımlarla ilerlemeye çalışıyor. İlerliyor. Arada tökezliyor.

HASAN UYSAL

Ankara—Parti dışından yapılan bir uyarı sonucu HP Genel Başkanı Necdet Calp, Hakkâri ve çevresinde meydana gelen olayları yerinde incelemek üzere önce uçakla Ankara'dan Van'a, sonra da Hakkâri'ye geldi. Çukurca ilçesine de giden Calp, bir taşla iki kuş vurabilmek amacıyla gelmişken kurultay öncesi iyiden iyiye kızışan demokratik sol ekiple çatışmasını, Gürkan'ın niye yönetimden düşürüldüğünü, düşüncelerini anlattı. Ancak anlattıkları il örgütünü tatmin etmediği gibi, il örgütü Calp'in ekibinde yer alan Hakkârili milletvekillerini de ikaz etti.

Biraz politika biraz da inceleme yapan HP Genel Başkanı'nın olaylarla ilgili ertesi gün verdiği demeç, zaten kendisine karşı olan örgütü ve partilileri ayağa kaldıracaktı. Hakkâri'nin kritik günler yaşaması ve Calp'in Hakkâri'den ayrılması örgütte olayın büyümesini önleyecekti. Olaylar nedeniyle gelen Calp aynı gece bir düğüne katılacaktı.

Ankara'ya döndükten sonra verdiği demeçle yaptığı politik yanlış kendisine anlatılınca, aynı Calp bu kez **"Aman vatandaşa dikkat. Eşkiyayı bulacağım diye halkı rahatsız etmemek gerek"** diyecek ve **"Halka gıda maddesi kesintisi yapılıyor. Karne ile yiyecek veriliyor. Bu durum ortadan kaldırılsın"** diye devam edecekti.

Kuruluşundan beri HP'de Calp'in yanından ayrılmayan merkezci kurmaylardan birisi bütün bu olayları "Allah kahretsin, önemli bir olayda fırsatı zene kaçırdık" diye yorumlayacaktı.

Uzlaşmazlık noktasında

İl kongreleri sürerken **Aydın Güven Gürkan'ın** aralarında bulunduğu demokratik sol ekip ile Calp'in merkezcileri arasında anlaşmazlık daha derinleşmiş, bu derinlik uzlaşmazlık noktasına çoktan varmış gözüküyor. İl ve ilçe kongrelerini birbiri ardına yitiren Calp ve ekibine karşı demokratik sol ekip, yönetimi ele geçiren merkezcileri gerek Mecliste gerekse komisyonlarda yalnız bırakma kararını uygulamaya sokarken, merkezci ekip, Calp'in başkanlığındaki MKYK toplantısında beklenen kararlarını alıyordu: Kongreleri iptal etmek ve il başkanlarını görevden almak.

Bunun sonunda ilk olarak Adana, İzmir ve Sakarya Kongreleri iptal edildi. Ardından eski belediye başkanlarından olan Sakarya İl Başkanı **Meziyet Sözer** görevden alındı. HP Genel Başkanı Necdet Calp'in imzasıyla giden iptal ve görevden alma telgraflarının ardından HP Genel Sekreteri **Yılmaz Hastürk, "Benim hiç haberim yok"** dedi.

Ardından, daha önce Calp tarafından görevden alınan Diyarbakır eski il başkanına gene Calp tarafından yetki verilecek, herkesten habersiz Diyarbakır Merkez İlçe Kongresi yapılıverecekti.

Baştan beri Calp'in merkezci ekibinde görev yapan, Gürkan ve arkadaşlarının yönetimden düşürülmesi için oy veren, çoğunluğunu sendikal kökenlilerinin oluşturduğu milletvekilleri, partideki yeni yönetimin kongreleri iptal etmesini, il başkanlarını görevden almasını eleştirirken, **"Bizim karşı çıktığımız Gürkan, elinde yetki olduğu halde tek örgütümüzle oynamamıştı"** diyeceklerdi.

"Kimse konuşmayacak" genelgesi

HP Genel Başkanı'na karşı çıkanların sayısının arttığı izleniminin uyanmasına yol açan bir başka girişim **"genelgeler"** olacaktı. **Günseli Özkaya, Özer Gürbüz, Reşit Ülker** ve **Yaşar Aysev** dörtlüsünün önerisi üzerine hazırlanan genelgelerden ilki 4810 sayılı ve 18 ekim tarihliydi. Bu genelge ile ilçe kongrelerinde, o ilin milletvekilleri dışında kimse konuşamayacaktı. Amaç açıktı. Örneğin Aydın Güven Gürkan, parti yönetiminde bulunmadığından Antalya'nın ilçeleri dışında artık hiçbir ilçe dışında konuşamayacaktı.

Tüm illere gönderilen genelge, kısa sürede milletvekilleri tarafından duyulacak, bu kez Meclis Grubu karışacaktı. Merkezci olup olayın içinde bulunmayanlar birbirlerine, **"Bizimkiler ipin ucunu kaçırmaya başladılar. Biraz daha ileri gidip Calp dışında Genel Başkan adayı çıkması yasaktır derlerse şaşmayız. Bunlar ne yapıyor?"** diyeceklerdi. Calp 24 ekimde yeni bir genelge daha yayınlayarak bu kez önceki genelgesini yalanlayıp, **"milletvekilleri konuşabilir, yanlış anlaşıldı"** diyecekti.

Görüldüğü kadarıyla bir otel odası toplantısıyla yönetimi ele geçiren Calp'in kısa süre sonra ya yeni bir "otel darbesi" daha yapması gerekecek ya da kendini başka otel darbelerine karşı savunması.

Başbakan'ın güney gezisinden gecikmiş inciler

IŞIK KANSU

Ankara—Başbakan **Turgut Özal'ın** Afşin-Elbistan Termik Santralını da hizmete açtığı güney illerindeki gezisi sırasında ANAP'ın **"Petek-1"** adlı seçim otobüsünün birinci yaş günü de törenle kutlandı.

Başbakan Turgut Özal'ın **"teknik danışmanı" Erkal Zenger**'in girişimleriyle bir pasta alındı ve **"Petek-1"**'in yaş günü pastası kesilerek kutlandı.

Başbakan Özal'ın son gezisinde **"Petek-1"**'in konukları arasında ANAP'lı iki bayan parlamenter, İstanbul Milletvekili **Leyla Yeniay Köseoğlu** ve Ankara Milletvekili **Rezzan Şahinkaya** vardı. Gezi boyunca otobüsün en önünde yanyana oturan iki bayan milletvekilinden Rezzan Şahinkaya'nın, Leyla Yeniay Köseoğlu'na oranla **"daha sosyal bir kişiliğe"** sahip olduğu bir anda anlaşıldı. Başbakan Turgut Özal'ın otobüste olmadığı saatlerde, milletvekilleri ve gazeteciler zaman geçirmek için otobüsün mikrofonundan şarkılar,

Şarkılar arasında Oh, Turkish Youth!

türküler söyleyip, fıkralar anlattılar. Rezzan Şahinkaya ise, türkü-şarkı bilmediğini belirterek, Atatürk'ün gençliğe hitabesini baştan sona **"İngilizce"** olarak ezbere okudu. Şahinkaya, **"Oh Turkish Youth (Ey Türk Gençliği)"** diye başladığı hitabeyi, **"The power you need is your noble blood which flows in your veins (muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur)"** diyerek, alkışlar arasında bitirdi.

Özal, uğradığı ilçelerde konuşma yapmaktan çok, vatandaşlarla seçim otobüsünün üstünden sohbet etti. Özal'ın Kahramanmaraş'ta yaptığı konuşmayı, kalabalığın arasından çıkan gür bir ses kesti: **—Ortadirek çöktüüüüü!..**

Başbakan Özal, önce sustu, sonra gülerek, gür sesin sahibini yanıtladı:
—Sesin bu kadar gür çıktığına göre, sen pek çökmüşe benzemiyorsun.

"Olay yeri"

Başbakan Özal, ilkokulu okuduğu Silifke Cumhuriyet İlkokulu önünde öğrencilerle bir hatıra fotoğrafı çektirirken, kalabalığın arasından çıkan gür bir ses kesti: **"Sesin bu kadar gür çıktığına göre, sen pek çökmüşe benzemiyorsun."**

Başbakan Özal, önce sustu, sonra gülerek, gür sesin sahibini yanıtladı:
**

Dört eğilimden haberler

Artık o lafı hafızadan silin

Mesut Yılmaz bir tomar kararname imzaladı, "Bunlar ne kararnamesi?" sorusuna Yılmaz'dan önce Arıkan yanıt verdi: "Ne olacak, TRT'ye atanan MHP'lilerin kararnameleridir." Arıkan mecliste "arkadaşlarına", "Grupla beraber tavır alınsın, biz ANAP'lıyız" diye mesaj iletti, ANAP Manisa Milletvekili Sarıoğlu, Keçeciler'e "Özdağlar Manisa'dan elini çeksin, ben onun yaşı kadar politika yaptım" dedi, vesarie...

CANAN YAZGANGİL

Ankara— Başbakan **Turgut Özal**'ın ısrarla artık ANAP içerisinde dört eğilimin kalmadığını belirtmesine rağmen, Özal'ı yalanlarcasına dört eğilim arasındaki ilk hesaplaşma hükümette değişikliklere yol açtı.

Gümrük yolsuzluğu ile ilgili Meclis araştırması açılması istemi görüşülürken, Arıkan hiç beklenmedik bir sırada söz alıp kürsüye çıktı, ortalığı birbirine kattı.

Arıkan Meclis kürsüsünden devlet memurlarına işkence yapıldığı iddialarıyla İçişleri Bakanı Ali Tanrıyar'ı, Edirne Valisini ve Emniyet Genel Müdürünü suçladı, Başbakanı ve hükümeti **"ben hukuk devletine saygılıyım,"** diyerek eleştirdi.

Arıkan'ın konuşması ANAP Grubu'nda şok etkisi yaratmıştı, ama Bakanlar Kurulu toplantısına kadar kimse, Tanrıyar ile Arıkan'ın görevden alınmalarını beklemiyordu.

Bakanlar Kurulu'nda Vural Arıkan'ı en sert dille eleştiren ve dolaylı yoldan istifasını isteyen ilk bakan Devlet Bakanı **Mesut Yılmaz** oldu. Mesut Yılmaz daha sonra sorunu TBMM'de bir soru üzerine **"İhtilaf iki bakan arasında değil, hükümetle bir bakan arasındadır"** diyerek anlattı.

Bakanlar Kurulu'nda sadece iki bakan, **Mükerrem Taşçıoğlu** ile **Sefa Giray**, Arıkan'ın istifa etmesi önerilerine, **"bu aşamada yanlış olur,"** diye karşı çıkarak daha ılımlı bir çözüm biçimi bulunması isteklerini dile getirdiler. Ancak bu öneriler diğer bakanlar ve Başbakan tarafından benimsenmedi.

Bakanlar Kurulu'nun ardından, ertesi gün olağanüstü toplanan Grup Yönetim Kurulu'nda da Arıkan'ın mutlaka bakanlıktan çekilmesi, bunun tepkilere neden olmaması için Tanrıyar'ın da görevden ayrılmasının doğru olacağı görüşü ağır basıyordu. Başbakan Özal, Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile görüşmesinde hükümetteki bu sorunu anlatıyor, Arıkan ile Tanrıyar'ın görevden ayrılmalarının en doğru biçim olacağını belirterek, Cumhurbaşkanı Kenan Evren'in de onayını alıyordu.

Hükümetten iki bakanın ayrılmasına neden olan olaylar tırmanışa geçmeden önce ANAP'ta hafta içinde epey ilginç **"küçük olay"** yaşanmıştı.

"Artık dört eğilim lafını hafızalarınızdan silin."

Başbakan **Turgut Özal**, geçen hafta toplanan ANAP grubunda milletvekillerine böyle seslenıyordu. Kapıkule gümrük yolsuzluğu ile ilgili TBMM'de Meclis araştırması açılması isteminin ön görüşmelerinin ortaya çıkabileceği sorunlar çok daha önceden düşünülmüş ve önlem alınmıştı.

TBMM Genel Kurulu başlamadan önce Arıkan ANAP kulisinde Mesut Yılmaz ile karşılaşmış, Mesut Yılmaz'ın **"Nasılsınız Sayın Arıkan"** sorularını gülümsemekle geçiştirmişti.

Hatta Genel Kurul görüşmeleri başlamadan önce Mesut Yılmaz'ın yanına oturarak kendisiyle bir süre sohbet bile etmişti. Çevredeki gazetecilerin, **"Neden Sayın Arıkan konuşmuyor?"** sorularına Mesut Yılmaz, **"Bu bir hükümet meselesi. Ben de hükümet sözcüsü olduğuma göre..."** diye yanıtlarken, Maliye ve Gümrük eski Bakanı Vural Arıkan araya girerek her zamanki esprili haliyle bir fıkra anlatıyordu:

"Sünnetçinin biri dükkânının vitrinine bir saat koymuş. Meraklı bir müşteri sormuş: 'Neden sakat koydunuz?' **Sünnetçi de,** 'Ne koysaydım yani? **diye yanıtlamış."**

Mesut Yılmaz, Arıkan'ın anlattığı fıkraya kahkahalarla karşılık verirken, özel kalem müdiresi bir bayan kolunun altında dosyalarla çıkagelmişti. **"Bu kararnameleri imzalamamız gerekiyormuş Sayın Bakanım..."** Mesut Yılmaz'ın imzaladığı kararnameler, oradaki gazetecilerin de dikkatini çekmiş. Gazetecilerin, **"hangi kararnameleri imzaladınız?"** sorularına Mesut Yılmaz değil, Arıkan muzip bir espri ile yanıtlamıştı:

"Ne olacak, TRT'ye yeni atanan MHP'lilerin kararnamelerini imzalıyordur.."

Yılmaz, Arıkan'ın bu sözleri üzerine yerinden kalkarak, Genel Kurul salonuna girmekten başka bir şey yapamazdı. Öyle de yaptı.

Başbakan Turgut Özal'ın grupta **"Artık dört eğilim lafını hafızalarınızdan silin"** diye konuştuğu sırada, ANAP kulisinde Mehmet Keçeciler, örgütlerin sorunları ile uğraşıyordu.

Keçeciler, önce İzmir ilindeki sorunlarla ilgili bilgi almak üzere, **Süha Tanık**'ı yanına çağırdı. Tanık'ın Keçeciler'e verdiği yanıt ilginçti...

"Sadece 5 dakikam var Mehmet Bey. Buyrun."

Keçeciler, Süha Tanık'la beş dakika bile görüşmeye fırsat bulamıyordu. Etrafı bu kez de Manisa Milletvekilleri **Metin Sarıoğlu** ve **Gürbüz Sakranlı** tarafından sarılıyordu. Milletvekillerinin ve Manisa Belediye Başkanının tepkileri üzerine geri adım atarak merkez ilçenin görevden alınan iki yöneticisini yeniden görevine iade eden Keçeciler, hem Süha Tanık'a, hem de Gürbüz Sakranlı'ya laf yetiştirmeye çabalarken, Metin Sarıoğlu'nun sesi ANAP kulisinde herkes tarafından duyuluyordu:

"Özdağlar, Manisa'dan elini çeksin artık. Bizimle uğraşmayın. Ben onun yaşı kadar politika yaptım."

Keçeciler, ellerini iki yana açarak, grup toplantısına girerken, bir başka İzmir Milletvekili, gazetecilerin **"İzmir'de neler oluyor?"** sorularını şöyle yanıtlıyordu:

"İzmir ilinin yapısı liberal ve demokratiktir. Ama şimdi bizim bira aleyhtarı yöneticilerimiz İzmir'e el atmaya çalışıyorlar."

ZAAF MI, GÜÇ MÜ?

"ANAP ile ANAP hükümetinin ortak bir özelliği vardır. Bu ortak özellik her ikisinin de en zayıf sayılan yanlarının aslında en güçlü yanları oluşudur. ANAP'ın geçmişte farklı düşünen insanları kendi çatısı altında ortak bir çizgide birleştirmiş olmasını bir zaaf işareti olarak gören ve partimizin kısa sürede dağılmasını bekleyenlerin 17 ay sonra bu durumun canlı bir diyalog yoluyla partimizi daha da güçlendirdiğini görüp şaşkınlığa ve umutsuzluğa düştükleri gibi, Kapıkule olaylarında hükümetimizin zayıf noktasını keşfettiklerini sananlar da sükutu hayale uğrayacaklardır."

Mesut Yılmaz, gümrük yolsuzluğu ile ilgili Meclis araştırması açılması istemiyle ilgili konuşmasına böyle başlıyor. Başbakan Turgut Özal, Bakanlar Kurulu'nun ön sıralarda rahat, Maliye ve Gümrük Bakanı Vural Arıkan da arka sıralarda kıpkırmızı bir yüzle tedirgin Yılmaz'ın konuşmasını izliyordu.

Yılmaz, ANAP'lıların alkışları arasında konuşmasını bitirdikten sonra **"Bu işi de atlattık"** havasında Özal'ın yanına otururken, hiç hesapta olmayan bir gelişme oluyordu. Meclis araştırması önergesinin sahibi HP Milletvekili Cüneyt Canver konuşma hakkını arkadaşı İstanbul Milletvekili Hüseyin Avni Güler'e verdi. Güler, önce sakin başladığı konuşmasını, **"Maliye Bakanı neden konuşmuyor, neden burada Mesut Yılmaz konuşturuluyor? Maliye Bakanı Sayın Arıkan'ın burada bildiği her şeyi açıklamasını istiyoruz"** diye bitirince, Arıkan daha fazla duramıyor ve sataşma olduğu gerekçesiyle söz isteyip kürsüye fırlıyordu.

Maliye eski Bakanı Vural Arıkan, Başbakanı da kendisine tanık olarak göstererek, içişleri eski Bakanı Ali Tanrıyar başta olmak üzere Edirne Valisi ve Emniyet Genel Müdürü'nü **"İşte egemen güçler"** diye nitelerken, Tanrıyar sapsarı, Özal da simsiyah bir yüzle kendisini dinliyor, ANAP grubu da hiç beklenmedik bir gelişme karşısında "şok"a giriyordu.

Arıkan, muhalefetin alkışlarıyla konuşmasını bitirdikten sonra Bakanlar Kurulu sıralarına oturmadan kulise çıkıyor. Etrafı da MDP, HP ve yandaşı ANAP'lı milletvekilleri tarafından sarılıyordu.

Kutlamalar arasında Türkân Arıkan, ağabeyine **"Şimdi nasıl oy vereceğiz?"** diye soruyor, Arıkan da, **"Önerge aleyhine grupla beraber tavır alınsın, biz ANAP'lıyız"** mesajını yandaşlarına ulaştırıyordu. Bunun üzerine Arıkancı 13 milletvekili ile Arıkan'ın konuşmasını sempatiyle karşılayan 40 kişilik liberal milletvekili de ret oyu kullanıyordu.

Özal, **"Dört eğilimi hafızalardan silin"**, Mesut Yılmaz da, **"İçimizdeki eğilimleri bir zaaf olarak görenler sükutu hayale uğrayacaklar"** diyorlardı. Ama geçen hafta hem ANAP'ta, hem de Meclis'teki gelişmeler, Özal'ı ve hükümet sözcüsünü yalanlar nitelikteydi.

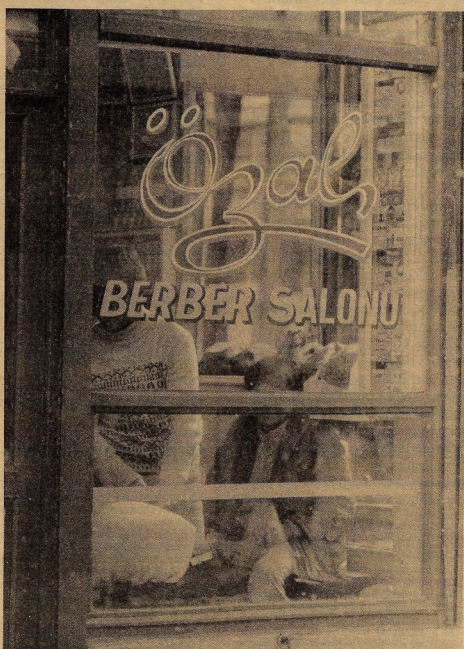

Fotoğraf: RIZA EZER

CIA'NIN KANAAT NOTLARI

"Politik bir ilişki olarak yararlı değil, ama Karaj gölünde düzenlediği akrobatik su kayağı gösterileri nedeniyle tanınması gerekli biri."

Aşağıda benzerlerine çokca rastlayabileceğiniz bu ifadeler, İran siyasi hayatının ve toplumunun önde gelen kişileri hakkında düzenlenen biyografik notlardan alınma. Aşağıda bir bölümünü yayınlamaya başladığımız ve gelecek hafta da bir başka bölümünü sunacağımız notlar, 1979 yılı kasım ayında Tahran'da gerçekleştirilen ve 14 ayı aşkın bir süre devam eden meşhur ABD büyükelçiliği baskını sırasında ele geçirilen gizli raporlardan alınma. İran yönetiminice ciltler halinde toparlanarak yayınlanan raporların bir kısmı çeşitli vesilelerle dünya basınında yer aldı. Aşağıda sizlere sunduğumuz kısımlar çeşitli raporlarda bulunan "ilişki listelerinden" alınma.

ABD Büyükelçiliği'nde ele geçirilen bu listelerin düzenleniş nedeni, çoğunlukla büyükelçilikteki bir görev devir-teslimi sırasında "halef"in "selef"e ilişkilerini aktarması. Raporların başlarında genellikle ilişkileri teslim eden/alanların adları (tabii gerçek adları değil) ve "ilişkilerime ilişkin son arzuların ve vasiyetim", "Bay Toussaint için bazı notlar", "en iyi onbeş ilişki" gibi notlar bulunuyor.

Hepsi de "gizli" kaydını taşıyan bu raporlar, kuşkusuz bir süper gücün haber alma teşkilatının faaliyet kapasitesini bütünüyle ortaya koyabilmekten çok uzak. Ama çalışma tarzı hakkında bol bol ipucu ve işaret veriyor. Notlar ve raporlar daha çok büyükelçilik aracılığıyla yürütülen çalışmalarda kullanıldığı izlenimini veriyorlar. Yine de bir "haberalma" faaliyetine yardımcı oldukları açık. Bu faaliyetin kapsamına kimlerin girdiği ve özel hayatlara kadar en ince detayların nasıl tek tek ilişkilerin geliştirilmesinde malzeme yapılabileceği konusunda biyografik notlar oldukça ilginç ipuçları veriyor. Merkezi Haber Alma Örgütü kayıtlarına girecek olanlar için daha geniş dosyalar hazırlanmış olduğu da, **"Bir zamanlar İran-Amerikan Dostluk Derneği Başkanı olduğunda kendisi hakkında hazırlanan rapora bakınız"** gibi ifadelerden kolaylıkla anlaşılabiliyor.

Biyografik notları aldığımız raporlarda 1969-76 yılları arasına ilişkin tarihler bulunuyor.

Abdülrıza ENSARİ (İran İçişleri eski Bakanlarından)

Onu her zaman yaklaşılabiiiv ve tartışmaya istekli, oldukça açık sözlü biri olarak buldum. Hükümetin bazı iç konularında bile. Bir zamanlar ona, Chetnik restoran dışında, daha az gözönünde bir yerde buluşmak isteyip istemediğini (İçişleri Bakanı olmadan önce buluşmuştuk) sorduğumda, pek çoklarınca Amerikan yanlısı olarak tanındığını, bir şeyler gizlediği düşünülmesin diye ortalık yerde buluşmayı tercih ettiğini söylemişti. Ensari bana, kimi zaman bir handikap olarak nitelenebilecek bir şeyi fazilet haline getiren, gerçek bir Amerikan yanlısı olarak gözüküyor. ABD'de eğitim görmüş, Nokta Dört, Lilienthal ve Clapp'ın dostu olarak, Amerikalılarla iletişim kurmaya hazır biri. İnanmış bir liberal. Hile karışmasından, seçimleri hiç yapmamayı tercih ettiğini açıkça söylemiştir. Birkaç istisnayı kabul etmekle birlikte, 1967 seçimlerini dürüstçe gerçekleştirmiş olmakla gurur duyar. Ensari potansiyel başbakandır. Bir zamanlar bana, Cemşid Amuzegâr ile iyi anlaştığını, ikisinden birinin başbakan olması halinde, diğerinin kabinede ikinci yüksek mevkiye getirileceğini söylemişti. Mansur Ruhani ile Ensari arasında eskilere dayanan bir düşmanlık vardır. Ensari, Kosovani'yi de küçük görür.

Cemşid BOZOG-MEHR

Politik bir ilişki olarak yararlı değil. Ama, Karaj gölündeki su kayağı tesislerindeki etkinliği, düzenlediği akrobatik su kayağı gösterileri, dostlarının gölün çevresinde su kayağı ile dolaşmasını sağlamasıyla, tanımaktan hoşlanılacak biri. Son derece sinirli, bir dizi ülser ameliyatı geçirmiş. Bir zamanlar hayret verici bir güzelliğe ve çekiciliğe sahip olması gereken ve bu niteliklerinin çoğunu hâlâ taşıyan karısı Peri, bayan Cemile Halil Talagani'nin ve İran'ın Türkiye Büyükelçisi Feridun Movaseghi'nin kızkardeşi. Bozog-Mehr'ler trajik bir biçimde, beyin tümörü nedeniyle bir çocuklarını kaybetmişler. Bayan Bozog-Mehr daha önce de evlenmiş. Her ikisi de partilerde bulunmalarından hoşlanılacak insanlar.

Darius HUMAYUN

Darius'la geçtiğimiz aylarda, yeni çıkartacağı Ayandegan isimli gazetesiyle bağlantılı olarak ilginç konuşmalar yaptım. Her ne kadar bir Ulusal Cephe'ci geri plana sahipse de, sağcı geçmişi de hatırdan çıkartılmamalı. Humayun bağımsız bir dış politika çizgisinden hoşlanıyor. Ama aynı zamanda, Şah'ın temel olarak Arapların toprak taleplerinden korkmakta haklı olduğuna güçlü şekilde inanıyor. Diğer açılardan bir liberal. İyi okumuş, vicdanlı, zeki biri ve çok iyi bir yazar (İran standartlarına göre). Gazeteciler Sendikası Başkanı olarak artan bir etkiye sahip. Amerikan eğitimi görmüş biri olarak, (Harward'da Bill Miller tarafından sağlanan bir bursla okumuş) bizimle ilişkide olmak ilgisini çekiyor. Daha ileri gideceğine inanıyorum.

Karşılıklı konuşma için her bakımdan ilginç biri. Onun solunda kalan ulusal cephe ona güvenmiyor, oportünist gözüyle bakıyor. Bence o sadece bir gerçekçi. Mesajını, herhangi bir mesajın iletilebileceği sınırlar içerisinde iletiyor.

Muhsin HACINURİ (Yeni İran Partisi Meclis Grup Başkanı)

Mahmut Ziyai bir kereside onu, biraz acı da olsa uygun bir biçimde Nasreddin Hoca'nın bir hikâyesiyle karakterize etmişti: Hoca bir gün şaka olsun diye, herkese köyün öteki ucunda altın paralar dağıtıldığını söylemiş. Herkes o yöne koşmaya başladığında, Nasreddin Hoca da birdenbire peşlerinden koşmaya karar vermiş ve soranlara, "Ola ki hikâye doğrudur" demiş. Hacınuri, Yeni İran Partisi'ne inanmış biri olarak katılmış olamaz. Ulusal Cephe ile bağlantılar oluşturmaya çalıştığı uzun bir geçmişi var. Hâlâ Musaddık'ın hayranı. Partide ilerlediği ve kendi çalışmalarıyla meşgul olduğu şu sıralarda kanaatlerinde bir değişiklik oldu. Partinin kendi başına bir hayatiyet olduğunu ve ülkeye kök saldığını, faaliyetleri ve deneyimleri temelinde gösterebilecek, şimdiye kadar edindiğimiz en inandırıcı bağlantı. Mesajlarında ayıklanması gereken beylik bazı şeyler olmasına rağmen iyi niyetli biri ve yararlı olabilir. Temelde çok zeki biri değil, ama etkin politikacı haline geliyor. Meclis çoğunluk lideri olarak, partinin en önemli 5 adamından biri. Geliştirilmesi gerekiyor. Karısı Fransızcayı tercih ediyor, yoga düşkünü, daima anlaşılmaz biçimde tatminsiz gözüküyor.

Mustafa MİSBAHZADE (Kayhan Gazetesi Yayımcısı, milletvekili)

Uyarı notu: Misbahzade ile çok zaman harcadım ve onu yorulmaz biçimde nazik, memnun etmeye arzulu ve karşılıklı konuşmaya razı edilebilir biri olarak buldum. Bir meclis üyesi ve gazete yayıncısı olarak, onunla meclis (hiç gitmez) ya da gazetesinin içeriği (denetlemiyor) üzerine konuşmak çok sıkıcı oluyordu. Tartışmaktan en hoşlandığı konu, sıkıcı ve önemsiz olan Ulusal Diriliş Hareketi konusudur. Ancak, kalbine giden yolu bulmak isteyen birinin buna tahammül etmesi gerekli dir. Kayhan yayıncılıkta daha aşağı kademelerdeki kişiler, hükümet yetkililerince belirlenmiş olmadığı sürece, politika yapıyor görünümündeler.

İhsan NARAGHİ

Sosyal Araştırma Enstitüsü'nün başkanı, politik bir unsur olmaya başladı. Hükümet (yalnız SAVAK değil, Planlama Teşkilatı da) hizmetlerinden yararlanıyor ve kabinede tartışılan bütün temel konulara bulaşmış durumda. Beyin göçü üzerine tartışmamız (basına daha yazılmadan sızan UNESCO raporunun yazarıdır), problemi çözmekten çok analiz etmeye yönelik vurgusu nedeniyle hayal kırıklığına uğratıcı oldu. Ayrıca bu konudaki kitabını yayınlamakta o kadar istekliydi ki, (Paris'te Gallimard tarafından yayınlanacaktı), kamuoyunda yeni bir yankı yaratmak için kitabının ana noktalarını söylemekten kaçınıyor gibiydi. Naraghi, Fransızcayı tercih ediyor. Konuşmak için ilginç biri ve dış görünümü insana hem düzenli hem de hayal gücü olan biri izlenimini veriyor. Benim görüşüme göre bir SAVAK ajanı değil. Ama bize özel bir sadakat borcu olmadığı sürece birtakım sırları saklaması da beklenmemeli. Ekilip biçilmesi kültive edilmesi gerekli biri.

Mahmut Ziyaî

Tahran'daki dört yıldan üçünde en yakın arkadaşımız ve İran mantalitesine ve politikasına bakış için tükenmez ve haz verici bir

Politikada ya

ELÇİLİĞİN ÖNÜNDE — ABD'nin Tahr belgelerini dünyaya açıklıadılar. Elçilik ön

...amaz ama su kayağı için iyi

aynak oldu. Dostluğumuz üzerine zaman- bir bıkkınlık çöktüyse (tabii açıklanma- ış ama inkâr edilemez), bu bayan Ziyal'- n zaman zaman ortaya çıkan ekşiliğinden- r. Hırstan kendini yiyip bitiren, açık söz- olduğunu söylediği zamanlar üst düzey- eleştirel olmaya çalışan ve hep kendine ntan biri. Mahmud tümüyle onun etkisi tında. Mahmud duyarlı, cömert, entellek- el olarak araştırıcı, kendine karşı eleştirel ri. Ülkesine oldukça objektif bakabiliyor.

a aynı zamanda, ülkesindeki olaylarla il- li olarak son derece eleştirel olduğu anla- na geliyor. (bu genellikle karısının mem- niyetsizliğine yol açıyor). Bize İran poli- tik hayatı hakkında anlattığı öykülerle, politik sistemi anlayabilmemizde çok değerli katkıları olmuş biri. Bir mason, ama bundan bahsedilmesinden hoşlanmıyor. Ayrıca, ne zaman ve nerede gerek duyulsa zamanını cömertçe verebilen biri. Çoğu zaman benimle oturmuş ve tam benim ihtiyacım olan şeyleri tartışmıştır. Onun aracılığıyla İran'ı bu derece bilip, görüp, anlayabildiğimiz için ona çok şey borçluyuz.

Mehdi PİREŞTÎ

Bir zamanlar İran Amerikan Dostluk Derneği Başkanı iken kendisi hakkında hazırlanan rapora bakınız. Başbakan olma ihtirası

Büyükelçiliği, kasım 1979'da işgal edilmişti. Elçiliği işgal eden İranlılar, buradaki CIA yapılan gösteriler ve gösteri fotoğrafları da bu eylemin bir devamı gibiydi.

taşıyan İranlılar arasında, bu göreve gelmesinde Amerikan elçiliğinin yardımı olacağını düşünen pek az sayıdaki insandan biri. Kendini överken usandırıcı olmakla birlikte, Pireşt, hesaba katılabilecek biri. Çok geniş politik ilişkileri var. Şah'a ulaşabiliyor.

Hatta (başlangıçtaki bazı hatalarına rağmen) Irak'tan muteber bir Büyükelçi olarak döndü. ABD'ye eğilimi iyi. En azından bizim buradaki politikacıları perde arkasından etkilediğimizi düşündüğü sürece.

Salih CİHANŞAH

Salihle geniş olarak konuşulabilecek tek şey vardır, o da Salih'in kendisidir. Egosu sınır tanımıyor. Halen çeşitli biçimlerde etkili biri. İnsanları itip kakıyor, ama işleri beceriyor. Giderek çoğalan birtakım düşmanlar edinmekten hiç korkmuyor. Bir jinekolog olan karım, imparatoriçenin çocuklarını onun doğurtmuş olmasına rağmen, onu neredeyse tehlikeli, yüzeysel bir doktor olarak niteliyor. Salih'le karşılaşılacak önemli bir sorun, çok dolu olmasıdır. Örneğin aynı gece için birden fazla yemek davetini kabul eder, sonra da kendisini temsilen ya karısını gönderir ya da keyfine göre bazılarına gider. Yakın zamanda Salih'le Alem arasında bir düşmanlık olduğu ortaya çıktı. Ben şahsen paramı Alem'e oynardım.

Ahmed TEHRANİ (Danışman/Dışişleri Siyasal Bölüm)

Zahedi'ye çok yakın. Yıllarca Londra'da onunla çalışmış. Dışişleri Bakanı tarafından hâlâ, doğrudan görev alanına girmeyen konularda görüşmek üzere çağrılır. Gizli görüşmeleri ve onlarla ilgili bilgi sahibi olmayı sever. Bu nedenle Dışişlerinde neler olup bittiği ve Zahedi'nin politik ihtirasları konusunda iyi bir kaynaktır. Aynı nedenlerle onunla konuşurken ayrıntılara girmekte yarar vardır. Avukatlık eğitimi görmüş ve ABD'ye olumlu eğilimleri var.

Parviz RACİ

Parviz, Başbakan Huveyda'nın yardımcısı olmakla Bakanlar Kurulu sekreterliği arasında bir yerde. Bu mevkide son derece yararlı olabilecek bir kişi ve oluyor da. Parviz'in ağzı, Başbakan'ın görüşleri, yaklaşımı veya hedefleri konusunda pek sıkı değil. Tahran'ın en sevilen bekârı olarak, her türlü sosyal faaliyetin vazgeçilmez bir unsurudur.

Dr. Mustafa Mansuri (Petrol Genel Müdürü)

Maliye Bakanlığı Petrol Gene Müdürü Dr. Mansuri ile "halefim" aracılığıyla tanıştım. İran'ın OPEC'deki durumunu tartışabildiğim tek kişi. Dostça davranan, memnun edici biri. Ama ayrıntılara çok fazla dalıyor ve ancak zaman zaman yaklaşan şeyler hakkında ipuçları verebiliyor. Genellikle resmi çizginin sadık bir takipçisi, bu nedenle çok yararlı olabiliyor.

Ernie Bush (ARCO temsilcisi)

Lavan Petroleum (LAPCO) ile İran Kıyı Petrolleri (IROPCO) Şirketi'nde pay sahibi olan ARCO'nun temsilcisi. Onunla, ortak girişimlerin hükümetle olan ilişkileri, üretim ve planlar üzerine konuşuyorum. Zaman yokluğu nedeniyle, Ernie ile olan ilişkinin sıkı biçimde sürmesini sağlayamadığımı itiraf etmeliyim. Bunu isterim. Ve tabii ona benzeyen diğerleriyle de. (AMOC'dan Jack Hamilton ve Jack Montgomery, Sun Oil'den Bill Clemmons, Union Oil'den Bob Clare ve Philipps'den Bill Belknap) Sonuç olarak, bunlardan bazıları, büyükelçilik tarafından ihmal edildikleri duygusuna kapıldılar.

Dr. DAVUDZADE (İran Jeolojik Araştırma Kurumu Görevlisi)

İran Jeolojik Araştırma Kurumu'ndan. Madenlere ilişkin bilgi toplamak, yetersiz kaldığım sorumluluklarımdan biri. Dr. Davudzade'ye birçok kez maden üretim istatistikleri, maden işleme endüstrisinin gelişmeleri, madenlerde üretim programları konusunda başvurdum. İran Jeoloji Araştırma Kurumu'nun ABD Jeoloji Araştırma Kurumu'ndan istediği yardımlar üzerine görüştük.

Bn. Nahid BAYAT (Kayhan International muhabiri)

Parlak, genç bir gazeteci.
İngilizce yayınlanan Kayhan International'da çalışıyor. Yalnızca çekici bir hanım değil, aynı zamanda kusursuz bir muhabir.
Yazdığı yazılar gerekli sondajları yapma konusunda araştırıcı bir kafaya ve saldırgan bir ruha sahip. İngiltere'de eğitim görmüş. Yine de ABD'lilere karşı olumlu eğilimlere sahip. Bana İran'ın iç dünyasını anlamamda çok yardımcı oldu. Bayan Bayat, genç ve yabancı ülkelerde okumuş İranlılar arasında sevilen biri. Bize, arkadaşlarından bazılarını da tanıştırdı. Gazetecilik mesleğini sürdüreceği düşünülürse ilgi gösterilmesi gereken biri. Çok iyi İngilizce konuşuyor ve eşlik etmekten zevk duyulacak bir kişi.

Dr. Kosro Behran (Ekonomist)

Bir zaman kaybı. Amerikalılara çok olumlu eğilime sahip ama karşın, hiçbir sorumlu mevkide değil. İranlılar arasında itibarı yok. Ona zaman ayıran herhangi bir elçilik görevlisine sülük gibi yapışır, ekonomi eğitimi görmüştür. IAS civarlarına takılır ve önemli biri havaları atar. İran Askeri Mahkeme sistemi içinde bir kardeşi var.
Bu iyi bir ilişki oluşturabilirdi ama, böyle bir ilişkinin ağabeyinin kariyeri üzerinde olumsuz etkisi olabileceği gerekçesiyle Behran onu elçilik görevlileriyle tanıştırmıyor. Behran'ın İran politik hayatı hakkında delice, hayal dolu görüşleri var. Elçilik görevlilerinin çalışma sırasında zamanını işgal eden biri olarak da bilinir. Avlanmaktan hoşlanan elçilik görevlilerine yardım konusundaki istekliliği dışında, Behran'ın sunabileceği hiçbir şey yok.

Bahman ŞAHENDEH (Alman Basın Ajansı muhabiri)

DPA muhabiri ve Meclis üyesi. Zaman zaman yeni gelişmelerden bilgisi olur ve bunları tartışmaya oldukça hazırdır. Gazeteci olan bir küçük kardeşi var. John Rouse tarafından ilgi gösterilmesinde yarar olabilir.

Perviz RAYEİN (Associated Press muhabiri)

AP muhabiri. Genellikle bilgili ve tartışmaya hazır biri. Dışişleri Bakanı Zahedi'nin belli ki ona biraz güveni var ve onunla oldukça açık konuşuyor. Aynı zamanda en iyi kaynaklardan biri ve zevk alınabilecek bir dost.

Cevad DAVALI (Le Monde muhabiri)

Le Monde muhabiri. Son zamanlarda İran politikasına artan bir ilgi gösteriyor. İlgilenilmeye değer biri. Güçlü fikirleri ve konuşma tarzında bir otoriterlik eğilimi var. İyi tüyolar veriyor ve giderek iyi bir kaynak haline gelebilir.

Cafer NEDİM (Danışman/Dışişleri Uluslararası İlişkiler Bölümü)

Uluslararası örgütlerle ilişkiler üzerine son derece bilgili Çok yardımsever ve işbirliğine yatkın. Yanında ayrıldığım zaman, bana daha çok şey bilmem gerektiği hissini veren insanlardan biri. İran iç politikası ve İran'daki politik sorunlar üzerine tartışmalar yapmak mümkün. Birinci sınıf bir briç oyuncusu. Tatlı bir karısı var. Nedim'ler zevk verici ve yararlı bir ilişki.

Fransa Ortadoğu'da başrol mü istiyor?

Ortadoğu'da "etkin rol" almak isteyen ABD ve SSCB dışında bölge dışı tek ülke Fransa. Devlet Başkanı François Mitterrand'ın kasım ayında Suriye'ye yapacağı gezi ve aralık ayında İsrail Başbakanı Simon Peres'in Paris'e gelecek olması, bu olguyu yeniden ortaya çıkardı.

SABETAY VAROL

Paris—Ortadoğu'daki ilişki-çelişki yumağının günden güne daha karmaşık manzara arzettiği bir ortamda, ABD ve SSCB dışında, bölge politikasında rol oynama iddiası taşıyan tek bölge dışı ülke Fransa, önümüzdeki aylarda kendi diplomasisi açısından tarihsel dönemeç sayılabilecek iki **"en üst düzey"** temasta bulunacak. Stratejik anlamda bir denge değişikliğine yol açmaları beklenmemekle birlikte, bu iki zirve görüşmesi Ortadoğu sorununa çok önemli yeni unsurlar getirme potansiyeline sahip.

1. Kasım ayı içinde Fransa Devlet Başkanı **François Mitterrand,** Suriye Devlet Başkanı **Hafız Esat'**ın konuğu olarak Suriye'ye resmi bir ziyarette bulunacak.

2. İsrail'in yeni Başbakanı **Simon Peres,** aralık ayında Paris'e gelecek. Bu gezi 23 yıldan beri ilk kez bir İsrail Başbakanının Fransa'ya yaptığı ziyaret olacak.

1985 yılından önce yer alacak iki diplomatik gezinin bölge politikasına katabileceği yeni unsurları irdelemeden önce, Fransa'nın diğer Ortadoğu ülkeleriyle olan karşılıklı ilişkilerine bir göz atmakta yarar var:

Fransa'nın İran'la olan ilişkileri son derece kötü. Birkaç yıl öncesine oranla zayıf bir yumuşama gözleniyorsa da, İran'ın gözünde Paris hükümeti ABD'den sonra İslam devriminin en büyük düşmanı. Fransa diplomasisi de Humeyni yönetimini bölgenin başlıca istikrarsızlık unsurlarından biri saymaya devam ediyor.

Buna karşılık İran'ın Körfez Savaşı'ndaki rakibi Irak, bölgede Fransa'nın başlıca dayanaklarından biri ve Irak'ın SSCB'yle birlikte belli başlı lojistik desteği.

Camp David Anlaşması'na angaje olmamakla birlikte, Fransa'nın Ortadoğu'daki **"ımtiyazlı"** dostlarından biri Mısır'daki **Hüsnü Mübarek** yönetimi. İki ülke arasında Filistin sorununun çözümü konusundaki yaklaşım benzerliğinden, İran - Irak savaşına ve yakın ekonomik ilişkilere uzanan sayısız ortak nokta mevcut.

Başta Suudi Arabistan olmak üzere tüm petrol şaylıkleri de Fransa'nın bölgedeki dostları ve ticari muhatapları arasında sayılabilir. Ürdün'ü de bu kapsam içinde kabul edebiliriz.

Çad sorunundan dolayı kısa bir süre öncesine kadar **"düşmanca"** olan Fransa - Libya ilişkileri, geçen ay imzalanan karşılıklı geri çekilme anlaşmasından sonra cidi yumuşama devresinde.

Yaşar Arafat liderliğindeki Filistin Kurtuluş Örgütü, (Filistinli liderin en zor günlerinde kendisine sahip çıkmış) Paris yönetiminden önemli beklentiler içinde. Filistin sorununda kalıcı bir çözüme ulaşılacaksa Fransa'nın bunda önemli bir rol üstlenebileceğine inanılıyor.

Lübnan'a gelince, Şii Emel Örgütü'nün lideri Nebih Berri dışındaki sert kanadı bir yana atılırsa, iç savaş aşamasından çıkma çabasındaki bu ülkedeki tüm taraftar şu veya bu biçimde Fransa'yla temas halinde. Ayrıca Fransa, BM gücü çerçevesinde Güney Lübnan'da askeri gözlemciler bulunduruyor.

Tabloyu tamamlayabilmek için, bölgede taraf ülke olarak yer almamakla birlikte giderek daha önemli bir rol oynayan Türkiye'yle Fransa'nın **"şeker - renk"** ilişkilerini ve Kıbrıs Rum yönetimiyle özel bağlarını da gözden ırak tutmamak gerekebilir.

Fransa'nın bölge ülkeleriyle sürdürdüğü kimi iyi, kimi kötü bütün bu ilişkilerden, Mitterrand yönetiminin Ortadoğu'yla ne kadar yakından ilgili olduğunu kolayca anlayabiliriz.

Hem bölge dışı bir ülke, hem de öte yandan bir **"süper devlet"** olmayan Fransa'nın bölgeyle bu derece içli dışlı olmasının nedenlerini şöyle sıralayabiliriz:

1. İngiltere'nin tersine Fransa'nın dünya politikasında aktif bir rol oynama iddiasını sürdürmesi.

2. Charles de Gaulle'den beri tüm Fransız Cumhurbaşkanlarından Ortadoğu'yu adeta kişisel bir diplomasi alanı olarak görmeleri.

3. Petrol üretimi olmayan Fransa'nın Ortadoğu'daki istikrarsızlığı kendi çıkarları açısından tehdit unsuru kabul etmesi.

4. ABD ve SSCB'nin tersine, silah satışlarının Fransız ekonomisindeki belirleyici payı. Başka bir deyişle silah ticareti Fransa'nın dünya siyasetinin bir uzantısı olmaktan çok bu ülke ekonomisi ve teknolojik gelişiminin lokomotifi olma özelliğini koruyor.

Mitterrand'ın Şam gezisi yukarıda sayduklarımız çevresinde bölgeye şu yeni unsurları getirebilir:

1. Suriye dışında Ortadoğu politikası yapılamayacağı gerçeği Mitterrand'ın bu ülkeyi resmen ziyaret etmesiyle bir kez daha vurgulanmış ve kesinlik kazanmış oluyor.

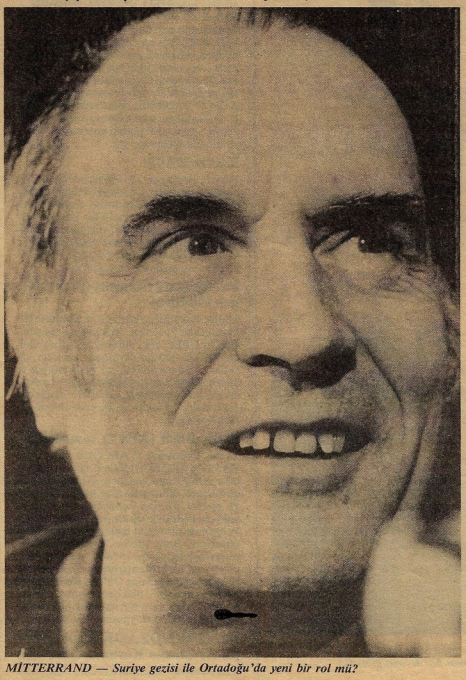

MITTERRAND — Suriye gezisi ile Ortadoğu'da yeni bir rol mü?

2. İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesinde BM gücü çerçevesinde ve bundan bağımsız olarak Fransa'nın oynayabileceği rol, tartışmaların ağırlık noktalarından birini oluşturacak.

3. Fransa, Suriye'nin Irak'la olan anlaşmazlığının kuvvetlilik derecesini ölçerek, İran-Irak savaşında Suriye'nin İran'ın yanında yer alma olgusunu zayıflatma yolları arayacak.

4. Suriye'nin SSCB'yle olan ilişkilerinde, Şam'daki yönetimin serbesti arayışı içinde olup olmadığı bu gezi sonunda ortaya çıkacak.

5. FKÖ'nün Fransa - Suriye yakınlaşmasından son derece tedirgin olduğu bir gerçek. Filistin liderliği Fransa tarafından terk edilmekten endişeli. Ancak Arafat bu yakınlaşmayı Şam'la düzeltmeyi umduğu ilişkileri iyileştirmede bir köprü başı olarak da görebilir.

6. Bugüne kadar bölgedeki yeni gelişmeleri Mısır - Ürdün - S. Arabistan - FKÖ ve Irak'tan oluşan Sünni blokla, İran - Suriye - Dürzi - Lübnan Şii ittifakından oluşan karşıt blok arasında kutuplaşma olarak görme eğilimi taşıyan Paris'teki kimi sorumluların bu tezinin geçerşiz olup olmadığı bir kez daha sınanmış olacak.

7. Libya ile ilişkilerin de düzelme yolu na girdiği bir sırada Paris, Araplar tarafından çok takdir edilen de Gaullecü Araplararası denge politikasına dönerek etkinliğini arttırmaya çalışacak.

Bu gelişmeye koşut olarak İsrail - Fransa yakınlaşması da biraz sürpriz sayılacak biçimde gündeme geldi. Geçen günlerde Başbakan Simon Peres'in 10 aralıkta Paris'e geleceği öğrenildi.

Fransa'da iktidardaki Sosyalist Parti, geleneksel olarak **"Siyonist"** bir parti olarak tanımdı. Bir yandan da Gaulle'den itibaren Fransa'nın izlediği **"Arap yanlısı"** politikayı devlet çıkarları açısından değiştirme olanağının güçlükler doğurması, öte yandan Fransa'da sosyalistlerin iktidara geldiği tarihte İsrail'de sağcı Menahem Begin yönetiminin işbaşında olması. 1982 yılında Mitterrand'ın İsrail gezisine rağmen iki ülke arasındaki ilişkilerin 1962 öncesi **"müttefik"** ilişkilerine dönüşmesini engelledi. Sosyalist Enternasyonal üyesi Simon Peres'in Başbakan olması ise bu unsurlardan ikincisini ortadan kaldırdı. Birincisi nin kısa vadede değişmesi beklenemez. Paris'te Peres'in ziyaretinden şu etkiler bekleniyor:

1. İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesi büyük bir olasılık olarak görüldüğünden, (Fransa bu operasyonda önemli bir rol oynama konusunda istekli), Mitterrand'ın Şam gezisinden sonra İsrail'le Fransa arasında (bu konudaki) görüşmeler ilginç bir hale gelebilir. İsrail'in Güney Lübnan'dan çekilmesini kendisi için azımsanmaz bir zafer olarak gören Suriye, İsrail - Fransa yakınlaşmasını belli bir süre için kendi yararına sayacağından bu geziye ses çıkarmayacaktır.

2. Büyük ekonomik sorunlarla karşı karşıya olan İsrail, Fransa'yla ticari ve ekonomik işbirliğine hazır gözükiyor. Özellikle Peres'in **"muadili"** Fransa Başbakanı Laurent Fabius ile bazı projeler üzerine çalışacağı Fransız basınında çıkan haberler arasında.

3. İsrail'in Batı Şeria'dan çekilmesi ve burada bir Ürdün - Filistin yönetiminin kurulması konusundaki stratejik hipotez Fransa'nın boyutlarını çok aşan bir konu. Fransız basınındaki kimi yorumcular, Peres'in Begin'e oranla Ürdün'le anlaşmaya daha yatkın olmasından yola çıkarak, Suriye - Fransa - İsrail diplomatik üçgeninde bu arayışın yattığını ileri sürüyorlar. Ancak Fransız yönetimi de bu konunun kendi boyunu aştığının farkında.

ZİYA ÖZKÂHYAOĞLU

Reagan politikasına kiliselerden "fiilî eleştiri"

Orta Amerika mültecileri ABD'de kiliselere sığınıyor

New York —"Amerikan kiliseleri ve sinagogları, kırk yıl önce Alman kiliselerinin çok geç öğrendikleri şeyi anlamak zorundalar: Günah çıkararak kârlı gelmek yeterli değil, inancımızı karşı gelerek göstermek zorundayız." New York'un en önemli kiliselerinden Riverside Kilisesi Başpapazı **William Coffin,** ekim başında bir dini törendeki bu sözleriyle -Nazi Almanya'sındaki Yahudi katliamı sırasındaki kiliselerin ilgisizliğini tekrarlamamak için- kilisesinin kapısını Orta Amerika'dan gelen politik mültecilere açtığını ilan etti.

Riverside Kilisesi üç ay süren tartışmalardan sonra üçte iki çoğunlukla aldığı bu karar sonucu, bir yandan ABD'nin çeşitli bölgelerindeki (özellikle El Salvador ve Guatemala'daki içsavaş ve devlet teröründen kaçan) mültecileri barındıran diğer 160 kiliseye katılırken, diğer yandan da, açıkça Amerikan Muhaceret Kanunları'na karşı geliyordu.

Kanunlara göre, güneydeki Meksika sınırından gizlice sokulan bu mültecileri barındırmanın cezası beş yıla kadar hapis ve 2 bin dolara kadar para cezası. Ancak gün geçtikçe artan sayıdaki Amerikan Kilise ve Sinagogu -kanunları açıkça çiğneyerek- ABD hükümetinin Orta Amerika politikalarını eleştirmek ve dünyevi kanunların üzerinde tuttukları ahlaki ve dinî yükümlülüklerini yerine getirmek için, kiliselerini **"iltîcagâh"** (sığınak) olarak mültecilere açıyorlar.

"İltîcagâh hareketi" şiddete başvurmadan karşı gelme kavramının Amerikan tarihindeki en etkili silahlarından biri. William Coffin de konuşmasında **"sivil karşı gelme - o zamanlar hem dünyevi hem de dini kanunları çiğneyen - İsa, Sokrat ve Gandi'nin yaptığı gibi, yalnızca vicdanın bir ifadesi değil, aynı zamanda toplumu daha âdil ve merhametli bir yöne itmenin de bir yoludur"** diyerek, tarihteki ilerlemelerin bazen kanunları çiğneme pahasına gerçekleştiğini belirtiyordu.

ABD'nin kurucuları Washington ve Jefferson'un Amerikan devrimini gerçekleştirip **"kahraman"** olduğaya dek **"hain"** ilan edildiklerini 19. yüzyılda ABD'de köleliğin kaldırılmasına çalışan beyaz ve zenci **"Abolitionist"**lerin **"Kaçak Köleler"** Kanunu'nu çiğneyerek kölelere yardım ettiklerini hatırlatan Coffin, yirminci yüzyılın başında kadınların oy kullanma hakkını savunanların, işçi sendikalarının ve yakın tarihte de Vietnam savaşına karşı çıkanların, zenci ve kadın hakları için mücadele verenlerin zaman zaman kanunları çiğnemek zorunda kaldıklarını vurguluyordu.

Bu mücadeleler sırasında, kanundan kaçanların birbirleriyle ilişkili gruplar tarafından **"yeraltı demiryolu"** adı verilen bir ilişki ağıyla ülkenin çeşitli yerlerine taşındıklarını ve saklandıklarını anlatıyordu. Coffin'e göre, ABD hükümetinin askerî diktatörlüklere olan yardımı sonucu evinden olan, aile fertlerini kaybeden, işkenceye uğrayan, hayatı tehdit edilen binlerce Orta Amerikalıya yardım etmek Amerikalılar için bir ahlaki borç.

Coffin 1980'de kabul edilen Muhaceret Kanunu'yla ABD'nin Birleşmiş Milletler'in mülteciler konusundaki protokolünü kabul ettiğini, BM'nin de ABD'yi El Salvador mültecilerine ABD'de geçici yaşama müsaadesi vermeye davet ettiğini söylüyor. Kiliseye sığınan bir **"kaçağın"** kanunlardan korunması çağlar boyu süregelen, İncil'de de bahsedilen, Roma ve İngiliz kanunlarına geçmiş, ama ABD kanunlarında yeri olmayan bir kavram. ABD Muhaceret Bürosu (**INS**) ayda 500 kadar Guatemala ve El Salvadorluyu sınır dışı ederek ülkelerine yolluyor. Kilise yetkilileri geriye yollanan bu mültecilerin bazılarının daha hava alanında devkif edildiklerini, çoğunun hapse atıldıklarını, işkence gördüklerini ve bazılarının da öldürüldüklerini ileri sürüyorlar. İnsan haklarıyla görevli ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı **Elliot Abrams** ise, bu savın **"tamamen saçma"** olduğunu iddia ederken, **"Gerçek şu ki, El Salvador'daki herkesin ABD'de yaşamaya hakkı yok. (El Salvador) şu an (yaşamlacak) iyi bir ülke değil. (Ama) iyi olmayan yüz ülkeden (ancak) biri"** diyerek, bunların **"politik"** olarak 500 kadar daha rahat yaşam aramaya gelen **"ekonomik"** mülteciler olduklarını belirtiyor. Dış politikası gereği, ABD hükümeti halen El Salvador hükümetinin hak üzerinde geniş çapta bir baskı uyguladığını ve binlerce kişiyi öldürmeye devam ettiğini kabule yanaşmıyor. Ancak **INS,** yetkilileri, mültecilere sığınak sağladıklarını 1982'den itibaren açıkça ilan eden Güneybatıdaki kiliselere girip mültecileri yakalamaya yanaşmıyor. **INS** sözcüsü **Vern Jervis, "Amerikan halkı bizim (INS'in) kiliselere girip insanları dışarı sürüklememizi istemiyor"** derken, bu seçim yılında Reagan yönetiminin kiliseleri açıkça karşısına almayı istemediğini belirtiyor. Son iki yılda **INS** mültecileri barındıranlara karşı hiçbir işlemde bulunmadı. Ancak mülteciler arabalarında taşırken yakaladığı bir iki kişiyi tevkif etti. Bunlardan bir mülteci merkezinde çalışan **Stacey Merkt, "yeraltı demiryolunun"** ilk mahkûm olan üyesi. Ceza muvakkaten tardedilen iki yıl hapis.

Riverside Kilisesi'ne ağustos sonunda sığınan Guatemalalı ailenin, Guatemala'daki Escuinta şehrinde başlayan yolculuğu, "yeraltı demiryolunun" nasıl çalıştığı hakkında bir fikir veriyor.

25 yaşındaki müzisyen, aktör ve maranguz Federico (adlar takma) ülkesinde halkın politik bilinçlenmesine yardım eden bir tiyatro grubuna, kilisenin korosuna ve bir işçi sendikasına üye imiş. Adının hükümetin **"öldürülecekler listesi"**nde olduğunu öğrenince, karısı Anna ve altı aylık oğlu Carlos'u alarak önce yaya, sonra otobüsle Guatemala'dan Meksika'ya kaçmış. Mexico City'de iki hafta araba yıkayarak ve günde bir öğün yemekle yaşayan aile, kendilerini Hermosillo'ya, oradan da ABD'nin Arizona eyaletine götürecek aracıları beklemişler. Bu arada Anna Meksika Mülteci Polisi tarafından yakalanmış, Guatemala'ya sınır dışı edilirken, son derece tehlikeli bir yolculuk sonrası kaçıp ailesiyle

Guatemalalı Federico-Anna çifti. Kucak larında Carlos. Kilseye sığınmış durumdalar, ama dehşetten kurtulmuş değiller.

Riverside Kilisesinde bir tören sırasında nükleer silahlanmaya karşı kişisel gösteri.

buluşmuş.

Arizona'da altı hafta geçiren Guatemalalar, 25 yaşındaki bir vinç operatörü kadın tarafından New Mexico eyaletine taşındıktan sonra, New Mexico Üniversitesi profesörlerinden biri tarafından, sonra da nükleer silahlanmaya karşı çalışan bir grup mensubu bir kadın tarafından çeşitli arabalarda taşınarak Colorado, Nebraska ve Iowa eyaletlerini aşmışlar. Daha sonra 40 dinî grubun üyesi olduğu Chicagolu bir dinî kuruluş tarafından New York'a getirilmişler.

"Kendi kendilerine yeterli hale gelinceye kadar" Riverside Kilisesi'nde barınacak olan aile, kilisenin odalarından birinde kalıyor. Kendisiyle görüştüğümüz Kilise Silahsızlanma Komitesi Direktörü **David Schilling**'e göre, **INS** yetkilileri kiliseye gelerek aile hakkında soruşturma yapmışlar. Schilling, kilisenin telefonları polisçe dinlendiğini söylüyor.

Bu aileyi hayatları pahasına uzun ve cefalı yolculuğa ve Riverside Kilisesi'ni de onlara kapısını açmaya iten Guatemala'daki ekonomik ve politik şartlar.

Uluslararası Af Örgütü'nün Batı Yarıküre'sindeki en kanlı ordu olarak nitelediği Guatemala Silahlı Kuvvetleri ülkeyi uzun yıllardır denetimi altında tutuyor. 1954'te Guatemala tarihindeki ilk demokratik seçimle iş başına gelmiş olan Cumhurbaşkanı **Jacobo Arbenz** dev Amerikan şirketi United Fruit'un **"kullanılmayan"** topraklarını da dağıtmayı amaçlayan bir toprak reformu çıkartmak istemiş, bunun bedelini CIA'nın kendine karşı düzenlediği darbeyle ödemişti. Darbeyi takip eden 30 yılda, bir dizi general ülkeyi **"Latifundia"** adı verilen büyük tarım çiftlikleri sahipleri adına yönetmeye devam etti.

Yüzden fazla Amerikan şirketinin Guatemala'da 400 milyon dolarını üzerinde yatırımı var. Orta Amerika'nın endüstri açısından en kalkınmış ülkesi olan Guatemala, ormanları, petrol ve Batı Yarıküresi'nin en geniş nikel madeni yataklarıyla kaynak açısından zengin bir ülke. Ancak sosyal adaletsizlik de son derece bariz. Nüfusun en zengin % 2'si toprakların % 64'üne sahip. Çocukların % 80'i yeterli beslin alamazken, halkın % 53'ü ve kırsal nüfusun % 70'i okuma yazma bilmiyor.

Mart 1982'de bir darbeyle idareyi ele geçiren dinî fanatik General **Rios Montt,** Washington'da Pentagon'un Inter-Amerikan Savunma Koleji'nde öğrendiği gerilla ayaklanmasına karşı **"Counterinsurgency"** teorisini uygulayarak özellikle kırsal kesimde nüfusun yarısına yakınını oluşturan Maya Kızılderilileri üzerinde korkunç bir terör estirdi. Rios Montt'un **"fasulye ve mermi"** programına göre kendi ev ve köylerinden ayrılmaya mecbur edilen halk, tümüyle orduya bağlı bir hale geliyordu. Orduyla işbirliği yapanlara fasulye, karşı gelenlerin nasibine de mermi düşüyordu. Guatemala Katolik Papazlar Meclisi'ne göre durum, **"Guatemala, tarihinde hiç bu denli vahim bir hale gelmemişti."** Meclis, Guatemala'nın toplam 7 milyon nüfusunun bir milyonunun ülke içi ve dışında mülteci hale geldiğini belirtiyor.

Guatemala'daki ordu teröründen ve El Salvador'daki **"Los Escuardos de la Muerte"**den (Ölüm Mangaları) kaçanların ABD'deki kiliselere sığınmaları, ABD'nin eski El Salvador Büyükelçisi **Robert White**'in deyimiyle, **"Orta Amerika'daki savaşı ABD'nin ortasına getirmiş"** oluyor. Reagan yönetimini asıl kaygılandıran, Reagan'a oy vermiş cumhuriyetçilerin giderek ahlaki/dini yükümlülüklerini politik görüş ve çıkarlarının üzerine koyarak, hayatlarında belki de ilk defa açıkça kanunları çiğnemek pahasına ABD dış politikasına karşı gelmeleri.

Örneğin, Ohio eyaletinin muhafazakâr, 30 bin nüfuslu Massillon kenti 1948'den beri Kongre'ye yalnız Cumhuriyetçi milletvekili göndermiş. Vietnam savaşı sırasında da gayet muhafazakâr davranan Massillon halkı, 1963'te Martin Luther King'in Washington'daki ünlü zenci halkları gösterisine katılan şehir papazından kibarca işten ayrılmasını istemiş. Bugün de nükleer savaş gibi konularda son derece temkinli davranmalarına karşın Massillon'un dört kilisesi Orta Amerikalı mültecileri barındırmaya devam ediyor.

Schilling, ayrıca ABD Muhaceret Kanun ve uygulamalarının sağcı, akıncı diktatörlüklerden kaçanların aleyhine düzenlendiğinden, kanunların anti komünist önyargılı olduklarından şikâyetçi. ABD kanunlarında **"uzatılmış gönüllü ayrılma"** kategorisine dahil edilen mülteciler, geldikleri ülkedeki **"şartlar normale dönünceye kadar"** ABD'de kalabiliyorlar. Zaten bunların çoğu da ABD'ye yerleşiyor. Geçmişte, Küba, Çekoslovakya, İran, Vietnam, Kamboçya, Laos, Dominik Cumhuriyeti ve Şili'den açanlara; şu anda Lübnan, Etiyopya, Uganda, Afganistan ve Polonya'dan gelenlere **"uzatılmış gönüllü ayrılma"** hakkı tanınıyor. Schilling'in de belirttiği gibi, 1983 malı yılında politik mülteci olabilme davası açanlardan, ABD'nin uyuşmadığı rejimlerden kaçanlar çok daha yüksek oranlarda bu hakka kavuşmuşlar. İranlı mültecilerin % 72'si, Afganlıların % 62'si ve Polonyalıların % 29'u politik mülteci hakkı elde ederken, El Salvador'dan gelenlerin, ancak % 2'sine bu hak tanınmış.

Başkan Eisenhower'in 1954'te Guatemalalı Arbenz rejimini devirmek için CIA'ya düzenlettirdiği operasyonun kod adı **"Başarı"** idi. 1955'te Guatemala'yı ziyaret eden o zamanki Başkan Yardımcısı Nixon, 1954'teki darbeyi kastederek, **"(Bu) komünist bir rejimin hür bir hükümetle değiştirilmesinin ilk örneğidir. Bütün dünya hangisi daha başarılı olacak diye bekliyor"** demişti.

1981 Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda 1960'ların ortalarından itibaren Guatemala'da **"30.000 kişinin kaçırıldığı, işkence gördüğü, ya da öldürüldüğü"** belirtiliyor. 1970'lerin sonunda Dünya Bankası'na göre Guatemala nüfusunun, ancak % 15'i içme suyuna, % 4'ü elektriğe kavuşabilmiş halde.

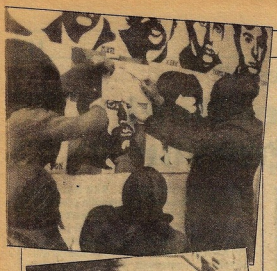

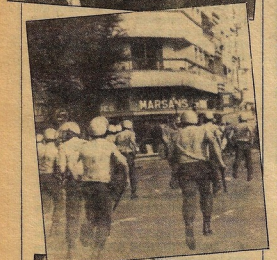

NİLGÜN CERRAHOĞLU

Yıl 1959'du. İspanya'nın 20 yıl boyunca Frankist baskı rejimi altında terk edildiği yalnızlıktan kurtulmaya, dışa açılmaya başladığı dönemdi bu. Ancak o yaz Bask ülkesinde ortaya çıkacak yeni bir olgu, İspanya'nın o zamandan bu yana hâlâ çözümleyemediği bir sorunun, büyük bir sorunun temellerini atacaktı. Bu, o zamana dek İspanyolların adını duymadığı olgu, şiddet eylemleriydi. Yani İspanyol siyasi literatüründe **"Bask terorizmi"** olarak yerleşecek olgu.

1959 yazının 31 temmuzunda yörenin tüm otoriteleri, **"San Ignacio"** bayramını kutlamak için Bask ülkesinin Loyola Vadisi'nde toplanmışlardı, her yıl yaptıkları gibi. Bu vadiden birkaç kilometre ötede, bir masanın etrafında toplanmış birkaç genç, söz konusu bayramı daha farklı bir biçimde kutluyordu. Solcu Bask milliyetçilerinin oluşturduğu **"EKİN" (Hareket)** adlı grubun liderleriydi bu gençler.

"EKİN" liderleri, yıllar boyu Bask **"ırkının"**, Bask dilinin kökenlerini araştırmış, Gandi'nin barışçı direniş yöntemleriyle Cezayir'in özgürlük, Küba'nın gerilla savaşını, Irlanda'nın devrimci mücadele yöntemlerini, hepsini etüt etmişlerdi. Okudukları kitaplar, Duvergèr ve Maritain gibi siyasi yazar-filozoflardan, Menahem Begin gibi siyaset yaşamına terorizmden başlamış politikacıların eserlerine dek değişiyordu.

1953 yılında ortaya çıkan EKİN çalışmalarını kamuya açık ve sadece militanlarını kapsayan **"kapalı"** faaliyetler olmak üzere iki düzeyde sürdürüyordu. EKİN'ın **"açık"** çalışmaları, Bask ülkesinin tarihi, dili, etnik kökenleri, sosyalizm, Avrupa'da milliyetçilik hareketleri üzerine verilen konferanslardan, dağıtılan dergi ve yazılardan, düzenlenen folklor gösterilerinden oluşuyordu. Militanlara yönelik **"kapalı"** faaliyetlerde ise Bask mücadelesinin önünde açık olan alternatif stratejiler, diğer azınlık gruplarının yürüttüğü milliyetçi direniş hareketlerinde kullanılan yöntemler, son derecede sıkı güvenlik önlemleri ve gizlilik içinde etüt ediliyordu. Franko'nun, İspanya'da kendinden habersiz kuş uçurtmadığı yıllardı bunlar.

Artık 1959 yılına gelindiğinde, EKİN liderleri Bask milliyetçiliğinin **"folklor"** olmaktan öteye gidemediğinden, Frankizmin baskısı altında -birkaç yıldır ilişkide bulundukları- **"Milliyetçi Bask Partisi"** **(PNV)** ile kayda değer hiçbir yol alamadıklarından yakınır hale gelmişlerdi. Düş kırıklığına uğramışlardı ve yorgundu EKİN liderleri.

İşte o 1959 yılının yazında, 31 temmuz günü, Bask ülkesinde **"San Ignacio"** bayramı kutlanırken, EKİN militanları, taktik değiştirmeye karar verdiler: **"Eyleme geçeceklerdi"** bundan böyle. **"Euskadi ta Askatasuna"** kısaltılmış haliyle **"ETA"**, Türkçesiyle **"Bask Ülkesine Özgürlük"** hareketi böyle doğmuştu. Bir masanın etrafında, birkaç kadeh şarap, hareketin ilkelerinin açıklanması, basit bir yemin töreni ve büyük bir idealizmle.

ETA'nın kuruluş dönemindeki başlıca hedefi, Frankist dikta rejimiydi. ETA militanlarına göre, Bask ülkesine de özgürlük getirecek demokratik bir düzenin kurulabilmesi için ilk şart Frankocu rejimin zayıflatılarak ortadan kaldırılmasıydı. Bu özgürlük ve demokrasi idealleri ile uzun süre Batı Avrupa'da özellikle solun sempatisini toplayacak ETA'nın kimliği ve görüntüsü yıllar geçtikçe değişti. ETA'nın 1968'de başlattığı şiddet eylemlerinin sonu hâlâ gelmedi.

1968'de ilk adam öldürme eylemini gerçekleştiren ETA, Franko'nun ölümünden, bu yana 500'ü aşkın öldürme olayından sorumlu. Demokrasiye geçiş, İspanya'da ETA'nın imzasını taşıyan şiddet eylemlerini azaltmadı, bilakis hızlandırdı.

"Bask terorizmi" denen olgunun çelişkilerinin kökeninde, Bask ülkesinin bu bölgeyi İspanya'nın geri kalamından ayıran özellikleri yatıyor.

Bask ülkesi: Güçlü bir yerel kimlik

Pek çok Basklı, özellikle radikal Bask milliyetçileri, Bask ülkesinin İspanyol devletinin sınırları içinde kalmasını, bir **'tarihi kaza'** olarak görüyor. **"İlmlı"** eğilimde olan Basklılar bile, kendilerinin İspanyollardan ayrı bir **"kimliğe"** sahip olduklarını sık sık yinelemekten kaçınmıyorlar.

Gerçekten de Bask ülkesinin ve Basklıların, İspanya'nın öteki bölgelerinden farklılığı ilk bakışta hemen göze çarpıyor. **"X"** ve **"Z"** harfleriyle dolu olan, Batının en eski dillerinden biri olarak kabul edilen Bask dilinin mensei bir türlü bulunamıyor. Ayrıca Basklıların, İspanyollardan tamamen ayrı olduğu iddia edilen etnik kökeni hakkında da kesin bir bilgi edinmek mümkün değil. Herhangi bir bilimsel veriye dayanmasa da, Bask dilinin Kafkasya yöresinde konuşulan dillerle gösterdiği bazı benzerliklerinden ötürü, bu halkın kökenlerinin Kafkasya civarında olduğunu düşünenler var.

Bask ülkesinin çamlıklarla kaplı dağlık yamaçları ve verimli dar vadileri, fiziki olarak bu yöreyi Kastilya'nın çorak steplerinden ayırıyor. Anadolu yaylasına tipatip benzeyen Kastilya'ya karşın, Bask ülkesi, dağlık ve ormanlık görünümü ile Karadeniz'i andırıyor. 800 yıl boyunca İspanya'ya hâkim olan Arap istilalarından Bask ülkesini koruyan da işte bu dağlar. Ve gene bu dağlardan ötürü, İspanyol kültüründen Arap boyutunun da Roma boyutunun da Bask ülkesine ulaşamadığı görülüyor. Katolikliğin yanı sıra, temel öğelerini Roma ve Arap etkisinin oluşturduğu zengin İspanyol kültürüne karşın, Bask kültürünün zayıf kalmasına rağmen, biraz de sert iklim şartlarının ve coğrafyanın etkisiyle, Basklılar toplumsal kimliklerini, öz kökenleri ile övünen, güçlü bir grup bilinci olan, gururlu, içe dönük fakat girişimci bir halk olarak geliştirmiş bulunuyorlar.

Bask ülkesine, İspanya'nın diğer yörelerinden çok sonra giren Katolik dininin yörede çok derin kökler edindiği ve genede Bask milliyetçiliğinin ayrılmaz bir parçası haline geldiği görülüyor. Çünkü Frankist rejim boyunca sokak adları için bile

Bask

kullanılması yasaklanan Bask diline kilisede kimse dokunamamıştı. Ayrıca Vatikan'ın desteğini arkasına alarak, bölgede **"insan haklarının"** koruyuculuğunu yapan ruhani sınıfa karşı Franko, hiçbir şey yapamamıştı. Belki bu nedenlerden, günümüzde bile ETA militanlarının çoğunun dini eğitim aldığını görüyoruz. Bask aydınlarının çoğunun cizvitler tarafından yönetilen Deusto Katolik Üniversitesi'nde eğitim görmüş olmaları da, bu bakımdan ilginç.

Bask ülkesi İspanya'nın geri kalanında tarihi yerel yönetim biçimi ile de ayrılıyor.

Bask milliyetçilerinin sık sık vurguladıkları bu özelliğin kökleri, ilk kez İspanya'da **"ulusal birliği"** kuran Katolik krallara dek uzanıyor. Basklıların gurur duyduğu bu demokratik geleneğe göre, yüzyıllar boyunca yerel hükümet temsilcileri, krala yaptıkları bağlılık yemini karşılığında **"Fueros"** denilen yerel vergileri toplamak gibi ekonomik ayrıcalıklar elde etmişlerdi. İçsavaşta kendisine karşı Cumhuriyetçilerin safında çarpışmış olan Basklıların bu **"kalleşliğini"** hiçbir zaman affetmeyen Franko'nun, savaşın bitiminde dizginleri eline alır almaz yaptığı ilk iş Bask ülkesinin ekonomik ayrıcalıklarına son vermek, Bask dilinin konuşulmasını yasaklamak ve Bask kimliğinin silinmesi için her türlü baskı yöntemine başvurmak olmuştu.

İşte Bask ülkesinde, uzun yıllar uygulanan bu baskı yöntemleri, -Madrid'de kim iş başında olursa olsun- merkezi hükümete karşı büyük bir güvensizliğin ve öfkenin yerleşmesine yol açtı. Bask sosyalistlerinin lideri **Tiki Benegas**'ın dediği gibi, **"Bask ülkesinde barış içinde yaşamanın ne demek olduğunu bilmeyen bir neslin"** ortaya çıkmasına yol açan, büyük ölçüde bu öfkeydi.

Gene bu öfke ve merkezi hükümete tepki, ETA'yı destekleyen sosyapsikolojik tabanı oluşturuyor.

Kaldı ki, ETA'yı, ETA'nın şiddet yöntemlerini onaylamayanlar için bile, bu ol-

İrlandalı şarkıcıyla İrlanda üstüne

Johny Logan: İngiltere de IRA da halkı bir yana itiyor

Eurovision birincisi Logan, "Kuzey İrlanda halkı, kendi kaderini tayin etmeli" diyor.

SİNA KOLOĞLU

Johny Logan, "Eurovisiyon furyası"nda ülkemize gelen üçüncü isim. İrlandalı şarkıcı, **"Whats another year"** adlı şarkı ile Lüksembourg'ta yapılan Eurovisiyon Şarkı Yarışması'nda birinci gelmişti. Logan'ın özelliği İrlandalı olmasıydı. Kendisi İngiltere'de yaşıyordu uzun süredir, ama yine de İrlandalıydı. Ne düşünüyordu her gün patlayan bombalar, için:

"İngiltere 1600 yıllarında İrlanda'ya çıktığı zaman Kuzey İrlanda'yı gözüne kestirdi. Altı eyalet içinde Kuzey İrlanda ekonomik açıdan çok gelişmişti, kaynak boldu, işgücü vardı. Katolikler işçi sınıfı, Protestanlar ise toprak sahipleri durumundaydı. İşte bütün sorun bu noktadan başladı, buna bir de dini ayrılık eklendi.

Bugün aradan dört kuşak geçip Katolikler durumlarını düzeltmelerine rağmen, kanunlar ve din ayrılığı yine Protestanlar lehine devam ediyor. Örneğin İrlanda'da seçimlerde toprak sahibi ve işverenler altı kez seçilme hakkına sahip, işçilerin yalnız bir kez seçilme şansları var. İrlanda'da iş istemek için gittiğinizde size dininizi sorarlar. Katoliklere hiçbir şans verilmez. Benim babam Katolikti, bunun ne demek olduğunu bilirim. İngiliz hükümetine bunlardan söz edildiği zaman bir türlü anlamak istemiyor.

Bundan 15 yıl önce bir yürüyüş olmuştu. Polis bu yürüyüşte 13 kişiyi öldürmüştü. İşte bu bardağı taşıran son damla oldu. Ve IRA Katoliklerin savunma kuvveti haline geldi. Bundan sonra Kuzey İrlanda'yı İrlanda'ya, ya da İngiltere'ye katmak gibi bir çözüm imkânsızdır. Yalnız bir gerçek daha var ki, hem İngiltere hem IRA halkı bir yana itip kendi bildikleri yolda gitmeye devam ediyorlar. Eğer bir çözüm varsa, o da Kuzey İrlanda halkının kendi kaderini tayin etmesidir. Bunu şiddetle değil barışçı yollardan gerçekleştirmesi gerektiği inancındayım. Çözüm politikacılardan değil, halktan gelecektir."

Johny Logan derin bir nefes aldı. Kilometrelerce uzak olduğu bir ülkede yine bu soru sorulmuştu kendisine.

dağların ardında

guya karşı taraf olmak ya da olayın dışında kalmak kolay değil. Çünkü Bask ülkesinde yaşayanlarını ya karısı ya kocası ya oğlu veya kızı, ya yeğeni, ya kuzeni ya da torunu ETA ile şu ya da bu şekilde ilişki içinde.

ETA neden güçlü, gücünü nereden alıyor?

ETA'nın asıl gücü buradan kaynaklanıyor. ETA marjinal bir **"terorizm"** olgusu değil. Belirli bir sosyal bazı ve Bask halkının bağrından gelen bir sempati dayanağı var. Bunun ötesinde, ETA terorizmi, Bask ülkesinde yoğun bir biçimde süren dini yaşantı ile de yakından ilişkili. Örneğin ETA eylemcilerinin çoğu dini eğitim görmüş gençler.

ETA **"KAS seçeneği"** adı verilen bir siyasi plana da destek veriyordu. Aşırı sol Herribatasuna Partisi'nin ideologlarının yazarlığını yaptığı **"KAS seçeneği"**nin 5 ana unsuru var.

- Bask ülkesine kendi kendini idare etme hakkı (oto-determinasyon),
- Bask ülkesinden askeri güçlerin ve güvenlik güçlerinin çekilmesi,
- Basklı tüm siyasi suçlular için af,
- Komşu Navarra bölgesinin Bask ülkesinin sınırları içine dahil edilmesi,
- Bask ülkesinde emekçilerin yaşam şartlarının iyileştirilmesi.

ETA'nın güçlenmesini sağlayan faktörler biri de, İspanya-Fransa sınır bölgesinde üslenebilmesiydi. İspanya'da eylemler yapan ETA mensupları sınırdan kolayca Fransa'ya geçiyor ve -geçen eylül ayına dek- bu ülkede **"siyasi iltica"** hakkından yararlanarak korunuyorlardı. ETA böylece İspanyol devletinin güvenlik güçlerinin ulaşamadığı bir yerde güvenli bir sığınak bulabiliyordu.

ETA, beslenmesi için gerekli olan mali desteğin birarayа getirilmesini de Fransa sınırları içinde yapıyor, Baskh sanayicilerden çok yüklü miktarlarda **"devrim vergisi"** alan örgüt, bu "vergileri" Fransa tarafından topluyor.

ETA'nın Bask ülkesindeki siyasi partilerle ilişkisi

İspanyol hükümetinin ETA ile mücadelesini güçleştiren unsurlardan en önemlisi, örgütün ardındaki siyasi destek. Bask ülkesindeki seçmenlerin yüzde 15'inin oylarını genel ve yerel seçimlerde arkasına almayı başarabilen aşırı sol Herriatasuna Partisi, ETA terörizminin de siyasi arenadaki başlıca sözcüsü. Arnavutluk solu çizgisinde olan Herriatasuna Partisi 1978'de kabul edilen demokratik anayasayı tanımıyor. Bu nedenle Herriatasuna temsilcileri, Madrid'te ulusal parlamentoda sahip oldukları 2 sandalyeyi sürekli olarak boş bırakıyor. ETA'nın bu siyasi müttefiklerine göre Madrid'teki hükümet ve Franko'nun krallığa getirdiği Juan Carlos, Frankocu rejimin devamını sağlıyor. Herribatasuna'nın Bask ülkesiyle ilgili ileri dönük planları, bu bölge için tam bağımsızlık istemeye dek uzanıyor.

Ancak Bask ülkesinde asıl büyük çoğunluk bu partiden yana değil, sınıflararası nitelikte Hıristiyan Demokrat eğilimli **"Milliyetçi Bask Partisi"**nden **(PNV)** yana.

Anti-kapitalist bir parti olan Herriatasuna ile işadamlarının partisi olan **PNV** her şeye rağmen bazı ana noktalarda birleşiyorlar: Bölgedeki oyların yüzde 42'sine sahip bulunan ve yerel hükümeti yöneten PNV de, Herriatasuna gibi, Bask ülkesinden İspanyol güvenlik güçlerinin ayrılmasını ve antiterör yasalarının kaldırılmasını istiyor. PNV liderlerinin ve üyelerinin çoğu, geçmişte ETA sempatizanıydılar.

Son derecede etkili bir hatip ve yetenekli bir politika lideri, cizvit papazlığından gelen Arzallus ile gene Arzallus gibi papaz olmaya hazırlanırken sanayici olan ve bir süre Pamplona Ticaret Odası başkanlığı yapan, PNV ve yerel Bask hükümeti Başkanı **"Carlos Graikoetxea** da kendisini **'Radikal Bask milliyetçisi"** olarak tanımlamakta. Ve tüm radikal Bask milliyetçileri gibi 46 yaşındaki bu genç başkan da **"Bask ülkesi için otodeterminasyon"** ilkesini savunuyor. İşte Garaikoetxea gibi diğer PNV mensupları da, ETA terörizmini desteklemekle beraber, bu oto-determinasyona ulaşmada ETA terörizminden bir şekilde fayda umuyorlar.

Oysa ETA terörizmine karşı böyle **"nüansh"** bir yaklaşım içinde olan ve bu terorizm olgusunu Madrid'teki merkezi hükümete karşı daima bir **"baskı aracı"** olarak elinde bulundurmayı yeğleyen PNV'siz, ETA'ya karşı etkin bir biçimde mücadele etmeye imkân yok.

İspanyol sosyalistleri ve Bask sorunu

Terorizm meselesiyle, bunu aşan **"Bask sorunu"**nun köküne inebilecek bir çözüm, bölgenin en güçlü partisi **PNV** ile İspanyol hükümet partisi **PSOE**'nin uzlaşmasıyla mümkün. Oysa PNV ile aynı zamanda Bask yerel meclisinde ikinci büyük siyasi güç olan hükümet partisi sosyalistlerin, böyle bir **"terorizme karşı ortak cephe"** oluşturması şimdilik olası gözükmüyor. Nitekim böyle bir olasılığa bel bağlanamayacağını, Bask ülkesindeki son gelişmeler açıkça ortaya koyuyor.

Geçen ay (23 eylül günü) Fransa'nın üç ETA eylemcisini İspanya'ya iade etmekle attığı adım karşısında PNV liderlerinin aldığı açık tavır, PNV'den işbirliği bekleyen sosyalistlerin son ümitlerini suya düşürdü. 1977'den bu yana tüm demokratik Madrid hükümetlerinin **"Eyfel'in gölgesine sığınan"** ETA teröristlerinin iadesi konusundaki tüm istemlerini cevapsız bırakan Fransa'nın, şimdi birdenbire İspanyol sosyalistlerinin girişimleri karşısında dize gelmesi, bilakis, PNV liderlerini iktidar partisi ile karşı karşıya getirmiş bulunuyor. Hatırlanabileceği gibi, Bask yerel hükümet Başkanı Graikoetxea, Fransız hükümetinin bu kararını siyasi açıdan uygun bulmamış, söz konusu kararı, **"Şiddet sorununu çözmek bir yana, Bask ülkesindeki radikalleşmeyi arttırıcı bir gelişme"** olarak niteleyip kınamıştı. Bununla da kalmayan Garaikoetxea, Fransız **Liberation** gazetesine verdiği bir demeçte, **"ETA ile ortak bir noktaları"** olduğunu söylemişti. Garaikoetxea'ya göre bu **"ortak nokta"**, Bask ulusunun savunulmasıydı. En güçlü yerel parti ve yerel hükümet başkanının verdiği demeçten çıkan anlama göre, ETA bir **"terör örgütü"** değil, Bask **"ulusunun"** Bask davasının savunucusu. PNV'nin ETA'ya yönelttiği tek elle tutulur eleştiri, ETA'nın kullandığı yöntemlerle ilişkili.

Bu gelişmeler ve demeçler PNV ile İspanyol sosyalist hükümetinin birbirine neredeyse uzak iki kutup oluşturduğunun en somut göstergeleri. **"Bağımsızlık"** yanlısı Herriatasuna ile **"özerklik"** yanlısı PNV için, sosyalistler Madrid'in değişmeyen **"merkeziyetçiliğini"** temsil ediyor. Bask ülkesinde seçmenlerin toplamı yüzde 50'nin oy verdiği bu partiler için, Frankocu rejimle Madrid'teki merkeziyetçi demokratik rejim arasında pek bir fark yok.

Sosyalistlerin yönetimindeki merkezi hükümet, **"kabul edilebilir"**düzeyde bir de-

santralizasyona karşı çıkmıyor. Bu desantralizasyon anlayışı içine yerel parlamentonun temsil ettiği demokratik güçleri tanımak ve sınırlı bazı yerel konularda bu parlamentonun aldığı kararlara işlerlik kazandırmak yönünde girişimleri de var. Ancak, **"İspanya'nın ulusal bütünlüğünü tehlikeye düşürebilecek"** herhangi bir girişimin bu konuda son derece hassas olan ordunun tepkisine yol açarak bir askeri darbeyi de beraberinde getireceğini düşünen sosyalistler için yerel yönetimde daha fazla ileri gitmek mümkün değil. Bu gibi endişelerle ülkedeki demokratik rejimi tehlikeye düşürebilecek her türlü maceradan kaçınan **Felipe Gonzalez,** Basklıların güvenlik, ekonomi ve dış politika gibi konularda istedikleri tavizleri veremiyor: Hatta Gonzalez, bu konularda kendisinden önceki tutucu hükümet başkanlarından daha da **"tutucu"** ve **"merkeziyetçi"** tutumuyla tanınıyor. Basklıların **"özerk yönetim"** anlayışı, bu konuların tümünü kapsayacak denli geniş. Bu nedenle, **"şiddet sorunu"** çözülse bile, **ETA'nın kontrol altına alınması, şiddet yöntemlerinden caydırılması ya da vazgeçirilmesiyle "Bask sorunu"** daha uzun süre çözülemeyeceğe benziyor.

eski-yeni çizgiler

FERRUH DOĞAN, 1923'de İstanbul'da doğdu. Bir süre İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okudu. Şaka, Doğan Kardeş, Hafta, Yeditepe, 41 Buçuk, Dolmuş, Cumhuriyet, Milliyet gibi dergi ve gazetelerde çizdi. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin ve sendikasının düzenlediği yarışmalarda, İtalya'da Bordighera, Marostica, Yugoslavya, Belçika'da Knok-Heist yarışmalarında birincilik ve çeşitli ödüller kazandı. Karikatürlerini Asrileşen Köy, Çizgili Dünya ve Sergi adlı karikatür albümlerinde toplayan Ferruh Doğan, çizgilerini halen Güneş Gazetesi'nde sürdürüyor.

arşiv konuşuyor

10'uncu 29 Ekim

"Kafasıyla, yüreğiyle, imanıyla ona bağlı olan bu yekpare ve kaynaşmış halkın alkışları ve haykırışları arasında Gazi Hazretleri kıtaları teftişe başladılar. Teftiş esnasında Reisicumhur Hazretlerinin yanında Büyük Erkanı Harbiye Reisi Fevzi Paşa Hazretleri bulunuyordu. Teftişten sonra Reisicumhur Hazretleri kuvvetli-ne geldiler. Cumhur Riyaseti bandosu İstiklâl Marşını çaldı. Bundan sonra Reisicumhur Hazretleri kuvvetli sesleriyle ve çok yüksek bir heyecan içinde hitabelerini irada başladılar. Bu tarihi hitabe halkın sevgilisi ve gözbebeği olan Gazi Hazretlerine karşı yüksek muhabbetini tekrar haykırmasına mesut bir vesile oluyordu. Yüz binlerce kişi daima onun izinde yürüyerek bahtiyarlığa erişen bütün Türk milletiyle birlik olarak bu dakikada Ankara meydanında da ant içti." Atatürk'ün 10. Yıl Nutkunu söyleyişi 30 Ekim 1933 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde böyle anlatılıyor. Fotoğrafta, O'nu genç Türkiye Cumhuriyet'nin 10. yılında tarihi nutkunu söylerken görüyorsunuz.

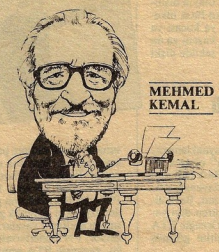

MEHMED KEMAL

Cumhuriyet'in Güzel Günleri

Cumhuriyet, iki meşrutiyetten sonra geldi. Eğer iki meşrutiyet denemesi olmasaydı Cumhuriyet'in gelmesi bir hayli gecikebilirdi. Birinci Meşrutiyeti (1876) Abdülhamit getirdi, Abdülhamit götürdü. İkinci Meşrutiyet Abdülhamit'e bir tepki olarak geldi, onu temizledi. İlk meşrutiyetle ilk Cumhuriyet arasında elli yıla yaklaşan bir süre vardır. Meşrutiyetlerin gelmesi nasıl güç olmuşsa Cumhuriyet'in gelmesi de kolay olmamıştır. Mustafa Kemal Paşa kurduğu rejime Cumhuriyet adını koymak istediği zaman karşısına dikilenler eski silah arkadaşlarıydı. Bizde meşrutiyetler de Cumhuriyet de birer etki ve tepkidir. Birinci Meşrutiyet kaşla gözün arası kısa sürmüştür. Abdülhamit bir eliyle verdiğini öteki eliyle almıştır. İkinci Meşrutiyet Abdülhamit'in baskı yönetimine karşı bir tepkidir. Gelmiş, belli bir süre sürmüş, İttihat ve Terakki diktasına teslim olmuş, imparatorluğu batırarak sona ermiştir.

Mustafa Kemal Paşa'nın getirdiği Cumhuriyet hem Meşrutiyet'e hem de ittihat ve Terakki'ye bir tepkidir. Bir daha ikisinin de baskısı olmasın istenmiştir. Cumhuriyet'i demokrasiye çevirmeyi denemiştir. Terakkiperver Fırka (1924), ondan altı yıl sonra Serbest Fırka (1930) denemeleri hep demokrasi için yapılmıştır. Anlaşılmıştır ki demokrasi Cumhuriyeti yıkacak, vazgeçilmiştir. Cumhuriyeti bozan bir demokrasiyi o zamanki liderler göze alamamışlardır. Cumhuriyet'in tek parti yönetimi demokrasi kargaşasına bir tepkidir.

Çoğunluk kaymaya başlayınca

1950 demokrasisine gelince, Halk Partisi çoğunluk sistemini Demokrat Parti'nin iktidara gelmemesi ihtimaline dayanarak benimsemiştir. Silah tersine tepmiş, seçimlerde çoğunluk sistemi Halk Partisi'ni düşürmüş, Demokrat Parti'yi iktidar koltuğuna oturtmuştur. Halk Partisi bilseydi ki 1946 seçimlerinde denediği çoğunluk sistemi kendi aleyhinedir, hiç denemek ister miydi? Demokrat Parti 1950 seçimlerinde iktidara geldiğinde, kendini iktidar sandalyesine oturtan çoğunluk sistemini hiç bırakmamıştır. Bir tepki sistemi olarak elinde hep tutmuştur. Bilmiştir ki, çoğunluk sistemi Halk Partisi'ni bir daha iktidara getirmez. Ancak 1957 seçimlerinde görmüştür ki iktidar elinden az daha kayıyor, bütün önlemleri almaya başlamıştır. Partililer arasında seçim dayanışmasını yasaklamıştır. Partiler arasında işbirliğine engel olmuştur. Ortak listelerin yapılmasını, bağımsızların alınmasını, bir partiden bir partiye geçilmesini önlemiştir. Yani iktidarın elden gitmesini kapatmak için elinden ne geliyorsa ardına koymamıştır. Bütün bunlara karşın iktidar az daha elden gider gibi olmuştur. İktidar lideri öylesine bunalmıştır ki, *"Allah böyle bir seçimi, böyle bir seçim gecesini bir daha göstermesin"* demiştir.

Seçimle gitmeyen iktidar üç seneye varmamış, seçimsiz gitmiştir. Demokrasilerde seçimlerin seçeneği gene seçimdir. Seçimlerden kaçtınız mı, seçeneği değişir, zor rejimleri gelir.

Gelmeme gitmeme üstüne

1960 rejimi anayasa yaparken Demokrat Parti'yi bir daha iktidara getirmemek için de elinden gelen bütün çabayı harcamıştır. Koskoca bir siyasal hareket Demokrat Parti'ye bir tepki olarak bocalamıştır. Sadece bir partiye tepki olarak bir siyasal hareket yapılmaz. Ne olmuştur, 1965 seçimlerinde, kimsenin beklemediği bir sırada DP'nin mirascısı bir parti tek başına iktidara seçimle gelebilmiştir.

Şunun gelmemesi, şunun gitmemesi üstüne demokrasi kurulmaz. Kurulmadığı tarihçe ispatlanmıştır. Kurulmak istenirse halk bundan çabuk soğur. Soğukluk gerçek demokrasi işlemediği sürece sıcaklığa dönüşmez.

Son zamanlarda gene demokrasiden çok Cumhuriyet'i inşaya çalışıyoruz. Cumhuriyet demokrasiden ötürü tehlikede değildir. Demokrasi iyi işlemediği için, özgürlükler sistemi oturmadığı için sorun çıkmaktadır. Cumhuriyet'in demokrasi ile içiçe yaşadığı güzel günler görülmüştür. Yüzümüzü o yana dönelim!

ANKET DEFTERİ

Aydın Güven Gürkan

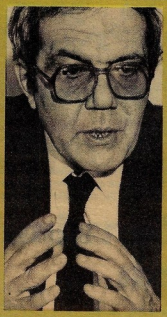

Politikaya iradesi dışında atılmış partici

Kendisini "Ne çok sıkıntı çektim ne çok varlık gördüm. Toplumu sessiz sedasız ileriye götüren milyonlarca Türk ailesi gibi bir ailenin çocuğuyum" diye tanıtıyor. Ama aslında hiç de "öyle sıradan biri" değil. Bir grup politikacının kendi soyadıyla tanımlandığını görmek her parti yöneticisine nasip olmuyor. Ona oldu. Şimdi Halkçı Parti'de "Gürkan'cılar" var. Aydın Güven Gürkan 1941 yılında Elazığ'da doğdu. 1969'da AÜ SBF'yi bitirdi. 1969'da Köln Üniversitesi'nde iktisat doktorası yaptı. Köln Üniversitesi ilk kez bir yabancının doktora tezine "olağanüstü bilimsel katkı" sıfatı verdi. 1970'te doçentlik unvanını elde eden Gürkan, 1978'de Türkiye'nin genç profesörlerinden biri oldu. Kendi deyişiyle "üç-beş kitabı, 10-15 makalesi" var. Yeterli mesleki doyum ve istediği gibi katkı sağlayamadığını düşündüğünde üniversiteden istifa etti. O sırada Doğramacı dönemi başlamıştı. Gürkan, şimdi "Üniversite hâlâ burnumda tütüyor" diyor. HP'nin kısa süre önce makamından ayrılan genel sekreteri, "Politikaya iradesi dışında atıldığını ama pişman olmadığını" söylüyor. Politikayı adalet kadar kutsal bir meslek sayıyor. Gürkan, evlenmiş ayrılmış, "Evliliği beceremedim" diyor. Kendisini tanımlarken, ailesinin kendisini iyi okutmaya çalıştığını, "özgür yetiştirdiğini, hoşgörüyü öğrettiğini, adalet duygusunu içinde beslediğini, topluma karşı sorumluluğu aşıladığını" vurgulamaya özen gösteriyor.

Sizce en büyük mutsuzluk nedir? *Kötülükleri ve acıları unutamamak.*

Nerede yaşamak isterdiniz? *İstanbul... İstanbul.... İstanbul...*

Sizce yeryüzünde gerçek mutluluk nedir? *Çocuk ve çocuklar.*

Hangi hataları bağışlarsınız? *"Yanlışın" bağışlanması olmaz.*

Edebiyatta en sevdiğiniz kadın kahraman? *Bilemedim. Herhalde yok.*

En sevdiğiniz tarihi kişilikler? *Hz. Muhammed, Atatürk, Sokrates.*

En sevdiğiniz yaşayan kadın kahramanlar? *Tüm analarımız.*

En sevdiğiniz besteci? *Beste severim, besteci değil.*

En sevdiğiniz ressam? *Resim severim, ressam değil.*

Bir erkekte en çok hangi özelliklere değer verirsiniz? *Erdem olan hepsine.*

Bir kadında? *Yumuşaklık, yumuşacıklık.*

Sizce en büyük erdem nedir? *Bağışlamak ve özveri sahibi olmak.*

En sevdiğiniz uğraş? *"Öğrenmek".*

Kimin ya da kimlerin yerinde olmayı isterdiniz? *Nasreddin Hoca.*

Başlıca karakter özelliğiniz? *Herkes bana "suratsız" diyor.*

Dostlarınızda en çok değer verdiğiniz özellik? *Mutlulukları bölüşmeleri, ödüllendirici olmaları.*

En büyük yanılgınız? *İyiniyetin her şeyi yeneceğine inanmak.*

Mutluluk rüyanız? *Bir kıyı köyünde yaşamak, okumak, öğrenmek, düşünmek ve yazmak.*

Sizin için en büyük felaket ne olabilirdi? *Yazıyı keşfetmemiş olmak.*

Ne olmak isterdiniz? *Hakça, üretken, demokratik ve hoşgörülü bir Türkiye'de çok sade bir yurttaş olmak.*

En sevdiğiniz renk? *Hepsi... Hepsi..*

En sevdiğiniz çiçek? *Çiçek olur da sevilmez olur mu?*

En sevdiğiniz kuş? *Minnacık, korumasız sarı kanarya.*

En sevdiğiniz yazar? *En sevdiğim değil ama en çok öğrendiğim Karl Popper.*

En sevdiğiniz şair? *Şiir severim, şair değil.*

Yaşayan erkek kahramanlarınız? *Özal, çünkü kırk cephede aslan gibi direniyor.*

Tarihte en çok takdir ettiğiniz kadın kahraman? *Kurtuluş Savaşımızın anaları.*

En sevdiğimiz isimler? -

En nefret ettiğiniz şey? -

Tarihte en nefret ettiğiniz kişiler? -

Hayran olduğunuz askeri başarılar? *Tüm bağımsızlık savaşları.*

Hayranlık duyduğunuz reformlar? *İnsan hakları.*

Hangi doğal yeteneğe sahip olmak isterdiniz? *Güçlü bir bellek.*

Nasıl ölmeyi isterdiniz? *Yiğitçe.*

Şu andaki ruh haliniz? *Gri.*

Yaşam ilkeniz? *Bağış ve hoşgörü.*

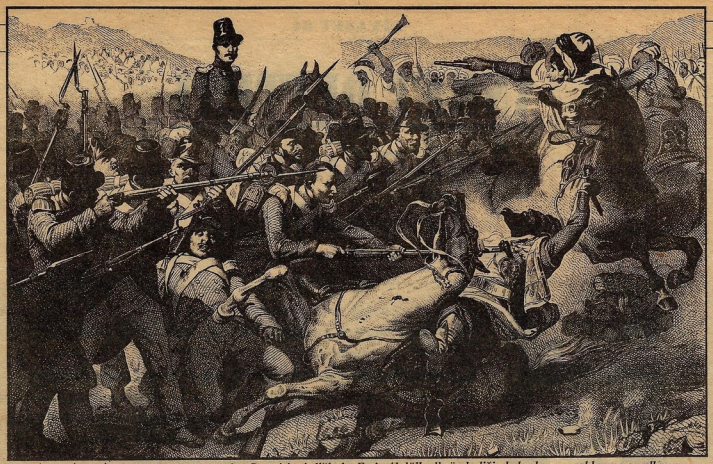

İLK DİRENİŞ — 1830'larda, Fransızlar Cezayir'e girdiğinde, Emir Abdülkadir önderliğinde başlayan ayaklanma onyıllarca bastırılamamıştı. Bugünün Cezayirlileri, bu ayaklanmanın anısını canlı tutan gravürlere, resimlere büyük değer veriyorlar.

"1.5 Milyon Şehidin Devrimi" 30 yıl önce başladı

Bir İslâm ülkesinin yürüttüğü ve kazandığı ilk uzun süreli kurtuluş mücadelesi; dili kaybettirilen, kültürü bastırılan ve tarihten kazınmak istenen bir halkın ne yapılırsa yapılsın köklerinden koparılamayacağının belgesi, Cezayir Kurtuluş Savaşı. Aynı zamanda, değişik siyasi akımları, değişik çıkarları potasında eritmiş, yakın tarihin en çarpıcı kollektif mücadele ürünlerinden biri.

CENGİZ ÇANDAR

Franz Fanon, ölümsüz eseri **"Yeryüzünün Lanetlileri"**nde Cezayir'den söz ederken arada bir, Rue Michelet'nin adını geçirir. Cezayir'in aynı ismi taşıyan başkentinin merkezidir bu cadde. Fanon'un etkisiyle Cezayir'deyken Rue Michelet'yi merak edip, görmek istemiştik. Gösterdikleri şirin caddenin üzerinde ünlü Fransız tarihçisi Michelet'nin adı yazmıyordu. Caddenin adı **Didouche Murad** olarak değişmişti. Tıpkı kentin ikinci önemli caddesinin, yine Fanon'da sıkça geçen ve bir Fransız kentinin adını taşıyan caddenin üzerinde artık **"Rue Larbi Ben Mehdi"** yazması gibi.

Didouche Murad ile **Larbi Ben Mehdi**, FLN'nin kurucuları arasında yer almışlar ve kurtuluş savaşının hemen başlarında şehit düşmüşlerdi. İsimleri bugün Cezayir'in merkezini süslüyor. Gerek Didouche, gerekse Ben Mehdi, sekiz yıl süren tarihin en kanlı kurtuluş savaşının Cezayir'e maliyeti olan 1.5 milyon şehitten sadece ikisidir.

Bir buçuk milyon şehit! Dile kolay... Yakın tarihin kaydettiği hiçbir kurtuluş savaşı bu denli kanlı bir fatura ödemedi. Bu kanlı ama ulaştığı görkemli zaferle şanlı savaş tam 30 yıl önce, 1 Kasım 1954'te başlamıştı. Gençlik ve çocukluk dönemleri 1950'li yıllara denk gelmiş olanlar için, Cezayir sözcüğünü duymadıkları tek bir gün geçmemiştir. Cezayir, 1950'li yılların anılarını taşıyanlar, bilincinde olanlar için yaşamlarının bir parçasıydı sanki.

Türkler açısından

Biz Türkler için ayrı bir özelliğe sahipti. Türkiye'nin devraldığı Osmanlı Devleti'nden Batılı sömürgecilerin ilk kopardıkları topraktı Cezayir. Üstelik, Türkler oraya işgalci bir güç olarak gitmemişlerdi. Yerli halk tarafından Hıristiyan İspanyolların kişiliğinde Avrupa'nın istilasına karşı korunmak üzere davet edilmişlerdi.

Bu derin tarih geçmişinin sevecenlik saçan duygularına gerek başkent Cezayir'de, gerekse ülkenin üçüncü büyük kenti, her zaman yabancı işgalciye karşı onurlu bir direnişin simgesi olmuş Konstantin'de (Ksantina) keyifle tanık olmuş, Cezayir'in büyük minyatür ustası Muhammed Rasim'in, Barbaros Hayrettin tablosunun yanına ilişen şu şiiri görünce duygulanmıştık:

"Bu devletin tarihini bir ara,
Oradan yüzyıllar boyu büyük adamlar geçtiler!
...
Devletleri onurlu ve şanlıydı.
Onlara onur ve şan verdi."

Biz Türkler için Cezayir'in bir başka özelliği daha var. Cezayir, yakın tarihte Türkiye'nin işlediği en büyük ayıbın konusudur. Yirminci Yüzyıl'da **"emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını vererek, mazlum milletlere örnek olmakla"** övünen Türkiye, kendisini seven 1,5 milyon insanın toprağa düştüğü kurtuluş savaşının karşısında, Birleşmiş Milletler'de, bugün kendisine yönelik teröre kol kanat gerdiği gerekçesiyle şikâyet ettiği Fransa ile birlikte oy kullanmıştı.

FLN'in kurucularından, bağımsız Cezayir'in ilk Cumhurbaşkanı **Ben Bella** ile geçtiğimiz temmuzda Cenevre'de görüşürken sormuştuk, **"Türkiye-Fransa lehinde oy kullandığı zaman hayal kırıklığı hissetmiş miydiniz?"** diye. Ve şu yanıtı almıştık: **"Çok büyük bir hayal kırıklığı. Biz, Türklerin mücadelesini devam ettirdiğimiz inancına sahiptik. Türkiye'nin mücadelesi ile bizim mücadelemiz aynı doğrultudaydı."**

"Duyduğunuzda tam hissettiğiniz neydi?" sorumuzu ise, yüzü hüzünle gerilen **Ben Bella** şöyle yanıtlamıştı: **"Büyük bir burukluk. Türkiye'ye kin duymak mümkün değildir. O,** (Türkiye) **bizim etimiz kanımızdır. Ne yapabilirdik? Burukluktan başka ne duyabilirdik?"**

Bu tatsız anı ve yarattığı burukluk geçmişin malı oldu. Nasıl olmasın? Cezayir'e 130 yıl insafsızca hükmeden, onun kişiliğini yoketmek için didinen ve 1,5 milyon insanının kanına giren Fransa bile Cezayir, eski defterleri kapatmak yanlısı. Cezayir Kurtuluş Savaşı'nın 30. kutlama törenlerinin arifesinde Fransa Cumhurbaşkanı **François Mitterrand** Cezayir'i ziyaret edebiliyor. Unutulmamalı ki, Mitterrand, Fransa'nın Cezayir Kurtuluş Savaşı'nı Fransa'nın **"iç güvenlik sorunu"** saydığı dönemde İçişleri Bakanı idi.

Önemi sürüyor

30 yıl içinde uluslararası ilişkilerin normalleşmesine ve buruk anıların kabuk bağlamasına rağmen, 1 Kasım 1954 doğum tarihli Cezayir Kurtuluş Savaşı ya da Arap dünyasındaki yaygın adıyla **"1.5 milyon şehidin devrimi"** üzerinde esaslı incelemeler yapılmasını hakeden bir tarih olgusu olma niteliğini yitirmiş değildir.

Çünkü:

1. Cezayir Devrimi, bir İslâm ülkesinin uzun süreli Kurtuluş Savaşı stratejisine uygun biçimde yürüttüğü ilk ve muzaffer mücadeledir.

2. Cezayir Devrimi bu sayede Filistin Devrimi'nin de 1965'te fışkırmasına yol açmış, onun ilk yuvası olmuştur.

3. Cezayir Devrimi, dili kaybettirilen, kültürü bastırılan ve tarihten kazınmak istenen bir halkın, ne yapılırsa yapılsın, köklerinden koparılmasından mümkün olmadığının belgesidir.

Bu nedenlerle, 30 yıl önce başlatılan mücadele başlıbaşına bir tarih dersidir.

Cezayir Devrimi, bir anlamda, Fransızların bu güzel ülkeye çıktıkları 1830 yılında başlamıştı. **Emir Abdülkadir**'in başlattığı ayaklanmayı onyıllar boyu bastıramamışlardı. Yarım yüzyıllık yapay bir sessizlik ve Fransız denetiminden sonra bir yandan **Messali Hac**'ın 1926'da Fransa'daki Cezayirliler arasında kurduğu Kuzey Afrika Yıldızı, **Şeyh Ben Badis**'in **"Ülkemiz Cezayir, dilimiz Arapça, kimliğimiz İslâm"** sloganıyla 1935'te oluşturduğu Cezayir Ulema Birliği, hattâ Batı yanlısı **Ferhat Abbas**'ın 1940'lardaki reformcu faaliyetlerinin eridiği pota, 1954'ün 1 kasımında başlattığı Kurtuluş Savaşı ile FLN (Ulusal Kurtuluş Cephesi) oldu.

Kolektif enerji

Değişik siyasi akımlar, değişik çıkarlar Cezayir halkının Aurés Dağları'ndan, başkentin labirenti andıran eski Türk kesimi, Kasbah'ındaki dar sokaklara dek inanılmaz bir kolektif enerjinin mayasıydılar.

Cezayir, yakın tarihin en çarpıcı kolektif mücadele örneklerinden biridir; bir anonim devrim, yani halk devriminin ürünüdür. Bugün FLN'i kuranlardan sadece birinin **(Raban Bitat)** gözden düşmemiş olması ve sadece protokoler bir yer, Meclis Başkanlığı kürsüsü işgal etmesi başka nasıl açıklanabilir?

Bugünkü Cezayir, Batı ile Doğu'nun, devletçilik ile serbest rekabetçi kapitalizmin çekim alanlarının ortasında kendini yeniden yaratmaya uğraşan tipik bir Üçüncü Dünya ülkesi. Bir zamanların isimsiz namlı savaşçıları şimdi devlet çarkının, bürokrasinin, ticaret hayatının kilit noktalarında. Yeni iktidar sahipleri, yeni imtiyazlı sınıf, yani bu anlamda da Cezayir, Üçüncü Dünya dramının ve çözümsüzlüğünün çarpıcı bir görüntüsüdür.

Ama sınırsız özveri, yurt sevgisi, çile ve onur dendiği zaman hep hatırlanacak olan, bu bakımdan Üçüncü Dünya ülkeleri arasında hep seçkin bir yere sahip olacak olan yine o.